

Personlighed

- Et skridt på vejen mod en typologisk forståelse af personlighed

Titelblad

Titel: Personlighed – Et skridt på vejen mod en typologisk forståelse af personlighed

Eksamen: *Kandidatspeciale* i Psykologi

Termin: 28. Maj 2014

Sted: Humanistisk Fakultet
Institut for Kommunikation, Psykologi,
Aalborg Universitet
Kroghstræde 3, 9220 Aalborg Øst

Udarbejdet af: _____
Milda Uzdavinyte Olsen, B.Sc. Psych.
Studienr: 20092417

Vejleder: Einar B. Baldursson

Specialets omfang: 142.053 anslag (tegn med mellemrum) svarende til
59, 2 sider

Abstract

This thesis sets out to examine neuroticisms role in personality, which points out that The Big Five can't manage to elucidate the dynamic organization of the personality. In literature, neuroticism is associated with negative emotions and several psychiatric disorders, which makes it difficult to argue for the traits existence from an evolutionary point of view. That's why it is a goal of this dissertation to demonstrate a method that can give an insight in how personality traits interact.

Discriminant analysis is shown to be a useful tool in giving an insight in personality dynamics and form a basis of identifying certain prototypes. The method is assumed to contribute with a more nuanced and realistic view of personality traits, including neuroticism.

The analysis forms the basis of four personality profiles that individually illustrate neuroticisms role in combination with the rest of the traits. It is noticed, that some traits have a tendency to either reinforce, moderate or modify each other.

The fundamental mechanism of neuroticism, as a personality trait, is "drive power". The drive manifests itself as an ongoing reflection up on the choices that are made in life. It is inadequate to confine, which leads to a search for new goals and challenges. The rich emotional life of neuroticism gives a vulnerable side to the trait that entails reflection and worry.

The complementary view of neuroticism, proposed in this thesis, necessitates a quite different definition of the trait's function in comparison with what is stated in the research literature. This study indicates that until now, the field has been drawing a more or less misleading picture of the trait. It must therefore be empathized, that neuroticism's emotional core doesn't equate with psychiatric disorders.

Although this thesis argues for a typological view of personality, it is important to emphasize, that it is not a break with the dimensional view of personality. Instead, this is a break with the one-dimensional way of thinking about personality, where personality is explained from single traits. Instead, typology is thought to be a complementary tool for factor analysis. These results are far from the whole picture of personality, though it is a step in a direction, which urges further research in a typological understanding of personality.

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT	- 3 -
INDHOLDSFORTEGNELSE	- 4 -
1 INDLEDNING	1
2 PROBLEMFELT	4
2.1 PROBLEMFORMULERING	4
3 THE BIG FIVE	5
3.1 EKSTROVERSION.....	5
3.1.1 <i>Positive emotioner</i>	7
3.2 NEUROTICISME	9
3.2.1 <i>Negative emotioners funktion</i>	9
3.2.2 <i>Brandalarms-princippet</i>	10
3.2.3 <i>Angst</i>	11
3.2.4 <i>Depression</i>	12
3.2.5 <i>Tvivel</i>	12
3.2.6 <i>Drivkraft</i>	13
3.3 SAMVITTIGHEDSFULDHED	14
3.3.1 <i>Karrieresucces</i>	15
3.4 VENLIGHED	17
3.4.1 <i>Theory of mind (TOM)</i>	18
3.4.2 <i>Personlighedstræk?</i>	20
3.4.3 <i>Antisocial adfærd</i>	21
3.5 ÅBENHED	22
3.5.1 <i>Kunstneren</i>	22
3.5.2 <i>Den rige associationsevne (broadened associations)</i>	23
4 VIDENSKABSTEORI OG METODE	25
4.1 SANDHEDSBEGREB	25
4.2 PERSPEKTIVISME	25
4.2.1 <i>Teorier som modeller</i>	26
4.2.2 <i>The Big Five – ét perspektiv på personlighed</i>	27
4.3 FAKTORANALYSE	28
4.4 DISKRIMINANTANALYSE.....	29
4.5 DATAINDSAMLING.....	29
4.6 DESIGN	30

5	PERSONLIGHEDSPROFILER	32
5.1	EKSTROVERT-NEUROTISK.....	32
5.1.1	<i>Tom</i>	34
5.2	SAMVITTIGHEDSFULD NEUROTISK.....	37
5.2.1	<i>Lotte</i>	37
5.3	ÅBEN NEUROTISK.....	39
5.3.1	<i>Helhedsanalyse</i>	41
5.4	VENLIG-NEUROTISK.....	43
5.4.1	<i>Tenna</i>	44
	GENEREL DISKUSSION.....	46
5.5	DIMENSIONER ELLER TYPOLOGIER?.....	46
	HVILKEN ROLLE SPILLER NEUROTICISME FOR PERSONLIGHED?.....	48
5.6	METODENS ANVENDELIGHED	52
5.7	GRUPPESELEKTION?	53
6	KONKLUSION.....	55
7	EKSKURSION.....	57
7.1	EKSTROVERT-NEUROTISK.....	57
7.2	SAMVITTIGHEDSFULD-NEUROTISK	62
7.3	ÅBEN-NEUROTISK ANALYSE	65
7.4	VENLIG-NEUROTISK.....	70
8	PERSPEKTIVERING.....	73
	REFERENCELISTE	75

1 Indledning

Femfaktor-modellen (The Big Five) hviler på et væld af forskning fra de sidste årtier, og er til dags dato den mest pålidelige og brugbare ramme indenfor hvilken personlighed kan diskuteres.

For årtier siden, da måling af personlighedstræk stadig var et ganske nyt felt, eskalerede antallet af personlighedstræk. Forskere, såvel som praktikkere, stod over for en udfordring, når der skulle træffes valg om hvilke personlighedsmåleredskaber, der skulle anvendes. Der opstod uklarheder omkring, hvad de forskellige skalaer målte, idet skalaer af samme navn kunne ske at måle forskellige ting og omvendt. Dette gjorde kommunikationen i mellem fagpersoner til en udfordring. Hvad personlighedspsykologien havde brug for, var en model eller taksonomi, som kunne transformere alle de øvrige modeller til et fælles sprog. Ved omfattende sammenstillinger og statistisk bearbejdning (faktoranalyse) resulterede det i fem overordnede personlighedsdimensioner, som bliver kaldt The Big Five (John & Srivastava, 1999, p. 3).

“Subsequent evidence on the consensual validation and predictive utility, as well as the long term stability of the five factors has nurtured our conviction that individuals are aptly characterized by a distinctive personality-trait profile that shapes their thoughts, feelings, and actions throughout their adult lives.” (McCrae & Costa, 1996, p. 58)

Ifølge McCrae og Costa (1996) hviler femfaktormodellen, som udgangspunkt, på antagelsen om, at individet besidder nogle målbare kvaliteter, der kaldes faktorer og facetter, som er forholdsvis bestandige over tid, og er underliggende individets adfærd. Scoren på de fem dimensioner, som opnås ved en personlighedstest, udgør individets særprægede personlighedsprofil. Teorien lægger derfor op til at se personlighed ud fra *alle* fem personlighedstræk.

Kritiske betragtninger af femfaktormodellen handler om, at personlighedens dynamik og samspil ikke kan rummes i teorien. Hvert træk har sit eget forskningsfelt, som

bidrager med en tendens til at anskue personlighed ud fra enkelte personlighedsdimensioner, idet fokus ligger på at definere det enkelte træks mekanismer.

Det er åbenlyst, at ingen mennesker blot er ekstroverte eller neurotiske, men består af flere facetter, som forskningen tydeligvis har vanskeligheder ved at indfange, idet det er vanskeligt at finde forskning, der interesserer sig for sammenspillet mellem de fem træk.

Nettle (2007) gør et forsøg i bogen *Personality* (2007) idet han vægter, at fremstille virkelige casehistorier om mennesker, der karakteriseres af hvert af de fem personlighedstræk. Nettles (2007) metode giver anledning til at tænke anderledes indenfor for forskning af personlighedstræk, da inddragelse af kliniske cases bidrager til et mere virkelighedsnært og nuanceret forståelse af de fem træks grundlæggende mekanismer.

Nettles (2007) konklusioner omkring hvert af de fem træk er på sin vis nyskabende inden for feltet personlighed, idet der tages hensyn til trækkenes evolutionære funktion, som har implikationer for den kliniske praksis. Nettle (2007) lægger op til en tankegang, hvor personlig og faglig udvikling ikke handler om at lave om på sin personlighed, men om at opsøge de muligheder og træffe de valg i livet, hvor ens iboende styrker, præferencer og behov kommer til maksimal udfoldelse. Budskabet er, at der for hver personlighedskonstellation findes et miljø eller niche, hvor tingene går op i en højere enhed.

I og med at Nettle taler om personlighedskonstellationer, synes der ikke at blive taget væsentlig hensyn til sammenspillet mellem de fem personlighedstræk, da Nettle (2007) primært begrundet sine kliniske cases ud fra et enkelt træk.

I nærværende speciale tilskrives *sammenspillet* mellem femfaktormodellens træk en afgørende rolle for forståelse af trækkenes mekanismer og funktion. Desuden anskues et sammenspilsperspektiv at bevirke et mere virkelighedsnært og nuanceret perspektiv i forbindelse med personlighed. Til dette kan der gives et simpelt hverdags eksempel. Når vi beslutter os for at bage en kage, ved vi at kagen kræver flere ingredienser end blot mel. Vi har typisk også brug for æg, sukker, bagepulver, salt og smør. Hvis vi udelader en af grundingredienserne, vil kagen ikke blive det resultat vi forventer.

Dette eksempel illustrerer, at sammenspillet mellem de forskellige ingredienser har en væsentlig betydning for hvordan det færdige resultat bliver. Denne tankegang kan

overføres til personlighedstræk. Et enkelt personlighedstræk kan umuligt give et særligt nuanceret indblik i et individs personlighed.

Vi ved, at mængden af forskellige ingredienser har afgørende betydning for, hvordan kagen vil ende ud med at blive. For meget salt vil få kagen til at smage af salt, og for meget sukker vil gøre kagen meget sød. Det skal dog ikke handle om, at vurdere hvilken kage smager bedst, men om at illustrere, at 'mængden' af det enkelte personlighedstræk må have betydning for personlighed som en helhed, hvorfor dette ligeledes er væsentligt at tage i betragtning, når der forskes i personlighed.

Ligesom vi har brug for grundlæggende ingredienser for at bage en kage, er det også nødvendigt at se på alle fem træk i sammenspil for at komme en mere virkelighedsnær forståelse om personlighed nærmere.

Nærværende speciale er en metodeopgave, som har til formål at give substantielle indsigter i personlighed, og derved demonstrere en metode til hvordan dette kan opnås. I denne formulering er det implicit, at det er nødvendigt med en metodeudvidelse hvis et mere virkelighedsnært og nuanceret billede af personlighed ønskes indfanget. Desuden lægger specialet op til en bevægelse væk fra aksial og hen mod en typologisk forståelse af personlighed, som bevirker en kritik af den gængse anvendelse og forståelse af The Big Five.

Det er uden tvivl en kompleks opgave at håndtere alle fem træk på en gang, og netop af den grund er målet for dette speciale vha. diskriminantanalyse på systematisk vis at kombinere neuroticisme med de øvrige træk fra The Big Five. Forsimplingen er et eksperiment i sig selv, som med sine resultater ville kunne angive, hvad der sker når flere træk kombineres, og hvorvidt der kan opnås en reel indsigt i personlighedens mekanismer. Ydermere giver dette anledning til at undersøge, hvordan neuroticisme kommer til udtryk i kombinationen med de øvrige træk. Valget er faldet på personlighedstrækket neuroticisme, idet trækket forbindes med al verdens dårligdomme, og af den grund betragtes uønskelig.

“Certainly, taken by itself N¹ tells us very little about personality; and, crucially, given its label and content, it fails dismally to discriminate between different forms of abnormality, over a wide range

¹ N, forkortelse for neuroticisme

of dysfunctions. [...] But in clinical psychology the conventional personality theories have signally failed, in our view, to ‘go (usefully) beyond N.’(Claridge & Davis, 2001, p. 394)

Citatet illustrerer de udfordringer, som personlighedstrækket neuroticisme står over for. I og med at neuroticisme ikke tænkes i en sammenhæng, men anskues som et enkelt træk, forekommer neuroticisme som et negativt, og ikke ønskeligt personlighedstræk. Neuroticisme defineres ud fra overdrevne negativer i trækkets højeste score, hvorfor det fra et evolutionært perspektiv er vanskeligt at se nogle fordele ved trækket, som skulle argumentere for dets eksistens.

I litteraturen beskrives neuroticisme som et træk, der formentlig har gavnlige udfald i sammenspil med andre træk, men dette sammenspil bliver ikke værdsat eller nærmere undersøgt, eftersom neuroticisme forsat betragtes som femfaktormodellens sorte får.

Desuden bidrager den nuværende definition og indhold af neuroticisme til problematikker i forbindelse med diagnosticering, idet der forekommer vanskeligheder ved at diskriminere mellem forskellige former for anormalitet over en bred vifte af dysfunktioner. På dette grundlag vil neuroticisme være genstandsfelt for specialets undersøgelse og udgangspunkt for senere diskussion.

2 Problemfelt

Ovenstående tanker, undren, refleksioner og spørgsmål leder frem til følgende problemformulering for nærværende kandidatspeciale:

2.1 Problemformulering

Hvilken rolle spiller personlighedstrækket neuroticisme, når det kombineres med de øvrige træk fra The Big 5?

Neuroticisme er genstandsfeltet for specialets problemformulering, eftersom det antages at sammenspillet med andre træk kan bidrage til en mere specifik definition af trækkets grundlæggende mekanismer.

3 The Big Five

I nærværende afsnit vil hver af de fem personlighedstræk fra femfaktormodellen blive fremstillet. Disse anskueliggøres ud fra et evolutionspsykologisk perspektiv. Målet med forskning indenfor evolutionspsykologi er at opdage og forstå menneskepsykens design. Psyken anses at bestå af mekanismer, som er udviklede af den naturlige selektion (Tooby & Cosmides, 2005).

Evolutionspsykologien antager, at der findes en menneskelig natur, og gør derfor sit mål at forstå denne (Tooby & Cosmides, 2005, p.5). Denne tilgang til psykologien har en overordnet antagelse om, at mekanismer har en vis adaptiv funktion, der bidrager til overlevelse og reproduktion (ibid., p. 8).

3.1 Ekstroversion

Ekstroversion er en af de dimensioner, hvor kontinuummets ekstremer er bedst definerede. En høj score på dimensionen forbindes med ekstroversion, mens en lav score forbindes med introversion.

Termerne ekstroversion og introversion blev introducerede af Jung i 1921, og havde til formål at beskrive to forskellige orienteringer mod verden. Den ekstroverte er ifølge Jung (1928, p. 33) fokuseret mod verden, og foretrækker at handle frem for at reflektere. Andre menneskers selskab foretrækkes til fordel for egne tanker, som udtrykkes gennem en udadvendt og opsøgende adfærd (ibid.).

I kontrast til den ekstroverte, beskrives den introverte at være orienteret mod egne tanker og følelser. Den introverte karakteriseres af at være reserveret, og foretrækker derfor sit eget selskab og ro til at reflektere (Jung, 1928, p.34)

Gennem tidens løb har termerne gradvist ændret sig, da der siden er kommet en del forskning på området. Ekstroversion forbindes dog stadig med det sociale, idet højt scorende sammenlignet med lavt scorende på dimensionen i højere grad foretrækker sociale aktiviteter, festlige lejligheder, er mere snaksaglige og har ikke noget mod at være midtpunkt for opmærksomhed (Nettle, 2005, p. 370).

Asendorpf og Wilpers (1998, p. 1542) fund indikerer, at ekstroverte er hurtigere til at danne nye relationer. Der er fundet sammenhænge mellem, jo højere score på ekstroversion, jo hurtigere er man til at indlede nye venskaber.

At ligestille ekstroversion med præference for det sociale, bevirker en upræcis definition af den modsatte pol, der kan opfattes som et udtryk for generthed. Generthed forbindes i højere grad med neuroticisme og ængstelighed, hvor en lav score på dimensionen ikke nødvendigvis indbefatter generthed. I stedet har sociale aktiviteter ikke den store betydning for den lavt scorende, hvormed disse naturligvis får en lavere prioritet. Denne tendens kan af andre opfattes, som værende reserveret (Nettle, 2007, p. 82).

Ekstroversion forbindes, rigtignok, med sociale relationer, men det er hermed ikke sagt, at dimensionen forbindes med *positive* sociale relationer. Et højt score på ekstroversion sikrer ikke individet positive og vedvarende sociale relationer, men er i stedet et udtryk for en præference for sociale aktiviteter og dermed mulighed for at skabe nye sociale relationer (ibid.).

Positive sociale relationer forbindes typisk med trækken venlighed, som vil blive redegjort for senere. Ekstroverte er i modsætning til de venlige: "*They are the kind of people who get a kick out of going to a party, getting drunk, and ending up in a stand-up row with someone they have never met before.*" (Nettle, 2007, p. 83)

Ekstroverte opsøger tydeligvis sociale interaktioner, men hvad ligger der til grund for deres interesse i det sociale? Dette spørgsmål vil i det følgende forsøges at blive besvaret ud fra et evolutionært perspektiv. Ikke nok med at ekstroversion forbindes med det sociale liv, karakteriseres trækken ifølge Nettle (2007, p. 83) ligeledes af ambition:

"They tend to be ambitious (though of course the content of their ambitions will be highly idiosyncratic), and enjoy gaining status and receiving social attention. They are prepared to work very hard in pursuit of fame or money, though they also enjoy their leisure pursuits. They like active sports, travel and novelty. All in all, they are perceived as highly active people who can lay their hands on vast stores of energy in pursuit of goals." (Nettle, 2007, p. 83)

Der er tale om mennesker, som på ingen måde er tilbageholdende med hvad de gerne vil opnå, og vil gå rigtig langt for at indfri deres drømme og ønsker. Samtidig er det sociale i spil på en måde, hvor andres anerkendelse og opmærksomhed har en stor betydning. De er aktive, nysgerrige og risikovillige.

3.1.1 Positive emotioner

Ekstroversion forbindes i høj grad med positive emotioner, i den forstand at højt scorende ekstroverte oplever flere glædesoplevelser sammenlignet med lavt scorende (Costa & McCrae, 1980, p. 675).

”What are positive emotiones? They are all activated in response to the pursuit or capture of some ressource that is valued. Desire is awakened in us to get us to go and look or work for the thing we want. Excitement build towards the anticipated capture of that resource. Joy follows its capture.” (Nettle, 2007, p. 85)

Positive emotioner har en vis funktion for den ekstroverte, og kan opfattes som en drivkraft til at opnå nødvendige, men også ønskelige ressourcer, som f.eks. kan være en kulturel værdsat genstand, som penge. De stadier, som Nettle (2007) beskriver i citatet, har at gøre med at tilegne sig ressourcer, men hvilke ressourcer ønsker den ekstroverte at opnå?

Ifølge (Nettle, 2007, p. 85) er de positive emotioners fokus; opmærksomhed fra potentielle vigtige andre, som f.eks. kan indbefatte at møde nye venner, opnå status ved f.eks. at få en forfremmelse, opnå materielle ressourcer, få en ny partner, mestre en ny evne eller udfordring. ”*Extraversion is accordingly based on positive incentive motivation.*” (Depue & Collins, 1999, p. 491)

Situationer, som fremkalder positive emotioner, betragtes som en form for *tilskyndelser*, der fører til handling. Den ekstrovertes natur betragtes, ud fra dette synspunkt, at være præget af en opmærksomhed mod positive stimuli i form af tilskyndelser tilgængelige i miljøet.

Denne mekanisme er ikke unik for mennesker, men kan ligeledes observeres hos dyr. Alle sansende mekanismer har en eller anden form for system for at finde gavnlige ting i miljøet og gå efter dem, og menneskers positive emotionssystemer er blot en type, som er et højt udviklet system (Depue & Collins, 1999).

Indtil videre fremstår den ekstroverte, som særlig modtagelig overfor positive emotioner og på baggrund af det, villig til at gå langt for at opnå sin belønning. Hvilken betydning har det så, hvis et individ scorer lavere på dimensionen ekstroversion?

Man kunne være tilbøjelig til at tro, at individet i højere grad, vil være præget af negative emotioner.

En lav score på ekstroversion kan ifølge Diener og Emmons (1985, p. 1115), ikke ligestilles med negative emotioner, da det modsatte af glæde ikke er angst og tristhed, men mangel på glæde, som udtrykkes gennem *emotionel fladhed*. Deres studie viser, at mængden af positive emotioner i et liv ikke kan forudsige mængden af negative emotioner (Diener & Emmons, 1985, p. 1115).

Dette tyder på, at der er en variation af modtagelighed for positive emotioner. I dette tilfælde vil nogle mennesker ikke lade sig påvirke særlig meget af hverken positive eller negative emotioner, mens andres følelsesmæssige oplevelser vil være præget af store op- og nedture.

Ifølge Nettle (2007, p. 90) er en person, som ikke er særlig modtagelig for positive emotioner ikke nødvendigvis en trist person, men i stedet en mere reserveret type. Fra tid til anden forventes lavt scorende på ekstroversionsdimensionen, som så mange andre, at blive fristet af fester og status, men de forventes ikke at få et lige så højt kick ud af det, og vil således ikke være villige til at gøre en stor indsats for at opleve det igen.

”That is, different persons are differentially ‘prepared’ to respond with specific emotions given the same stimulus conditions. Extraversion appears to be associated with a preparedness to respond with stronger positive than negative affect under the appropriate circumstances, [...] Such results, obtained in the present study using laboratory mood induction procedures, can account for the correlational findings that Extraverts experience more positive affect in their lives over time, [...]” (Larsen & Ketelaar, 1989, p. 1227)

En lav score på ekstroversion betyder ikke nødvendigvis tristhed eller negative emotioner, men repræsenterer i stedet en relativ mindre modtagelighed overfor positive emotioner. Dette argument fremfører Nettle (2007, p. 92) på trods af at anhedoni forbindes med en lav score på ekstroversion.

Dette giver anledning til en diskussion om, hvorvidt oplevelsen og udtrykket af depression, kan være afhængig af den specifikke personlighed. Dette er dog ikke en diskussion, som vil blive taget op i nærværende speciale.

Ekstroversion fremstår som et fordelagtigt træk, da det forbindes med succes på flere områder. Den sociale og opsøgende adfærd forbindes med en promiskuøs tilværelse, som bidrager til øget reproduktion, hvilket i vores forfædres tid, måtte have været fordelagtigt (Nettle, 2006, p. 625). Den opsøgende og risikovillige adfærd medfører også visse risici med sig. Nettles (2005) studie af hospitaliserede individer viser en sammenhæng mellem eventyrlysten adfærd (sensation seeking) og traumatiske skader. Med dette konkluderes, at en udforskende adfærd ligeledes har en bagside.

3.2 Neuroticisme

”Neuroticism is to negative emotions what Extraversion is to positive ones.” (Nettle, 2007, p.107) Dette citat understreger, at personlighedsdimensionen neuroticisme hovedsageligt forbindes med negative emotioner.

Adskillige undersøgelser understreger denne pointe ved at måle individers umiddelbare reaktioner på forandringer i miljøet. Det viser sig, at ekstroversions-scoren afbilder en forbedring af humør efter deltagerne har set et sjovt filmklip eller skrevet om en god oplevelse. Omvendt når deltagerne udsættes for en uhyggelig eller oprørerende filmklip, eller skriver om en dårlig oplevelse, er det neuroticisme-scoren som forudsiger, hvor stort et dyk humøret vil have (Larsen & Kettelaar, 1991, p. 611; Gross, Sutton and Kettelaar, 1998, p. 286).

En høj score på neuroticisme forbindes ligeledes med en højere følsomhed overfor dagligdagsproblemer sammenlignet en lav score på trækket (Bolger & Schilling, 1991, p. 24). Neuroticisme måler de negative emotionssystemers respons.

3.2.1 Negative emotioners funktion

Negative emotioner er en forbundet gruppe af emotioner, som består af angst, frygt, skam, skyld, afsky og sorg. Negative emotioner er ubehagelige at opleve, og set fra et evolutionært perspektiv kan det opfattes som et design, der har til funktion at gøre os opmærksomme på at undgå ting eller situationer, som i vores forfædres miljø kunne have sat os i stor fare (Nettle, 2007, p. 108).

Frygt gør os opmærksomme på potentielle farer, som skaber bekymringer om, det vi frygter. Angst bevirker en søgende tilstand i den forstand, at det får os til at søge efter mulige problemer og risici i miljøet og vores sind. Afsky holder os væk fra ting, som kan gøre os dårlige eller smitte os. Skam og skyld er komplekse emotioner, men

synes overordnet at afholde os fra handlinger med mulige negative (sociale) konsekvenser (ibid.).

Bedrøvelse (sadness) er en emotion, hvis funktion endnu ikke har en klar definition. Nogle argumenterer for, at denne er et signal om hjælp, hvilket gør det til en social funktion. En anden mulig forklaring lyder på, at det er en energibesparende tilbagetrækning fra en plan eller idé, som har fejlet (Nesse, 1991, p. 34; Nesse, 2000, p. 18). Den sidste mulige forklaring er af kognitiv karakter, hvor rumination, som forbindes med tristhed, er en tilstand, hvor individet revaluerer fejlslagne mål og fortidens fejl, og på baggrund af dette laver bedre planer for fremtiden² (Watson & Andrews, 2002, p. 7).

De mulige forklaringer synes ikke at udelukke hinanden, men bevirker derimod et mere nuanceret syn på negative emotioner i den forstand at negative tilstande ikke nødvendigvis skal betragtes som sygelige og anomale tilstande, men i stedet som en del af det normale emotionsspektrum.

3.2.2 Brandalarms-princippet

Negative emotioners funktion kan eksemplificeres ved en brandalarm. En brandalarm er, som alle ved, designet til at advare om brand. Den kan dog slå falsk alarm på to måder. Brandalarmen kan gå af, når der ingen brand er eller undlade at gå af når der faktisk er en brand, hvor den sidstnævnte mulighed uden tvivl er katastrofal (Nettle, 2007, p. 109).

Det synes af denne grund fornuftigt at justere brandalarmens sensitivitetstærskel til sådan et niveau, at den altid vil gå af, når der er en brand, selvom der så ville være risiko for at den til tider vil gå af, hvor der ingen brand er. Derimod hvis brandalarmen indstilles til at være mindre sensitiv, således at den aldrig slår falsk alarm, vil den til tider fejle i at alarmere om en rigtig brand (Nettle, 2007, p. 109).

Brandalarmsprincippet kan på lignende vis anvendes til at argumentere for negative emotioners funktion. Ud fra et evolutionært perspektiv er alle negative emotioner designede til at fortælle om alvorlige trusler, som i vores forfædres tid, kunne være risiko for angreb af rovdyr, tab af social position eller risiko for udstødelse (Nesse, 2005, p. 89).

² Social Navigation Hypothesis (SNH)

Disse risici ville kunne medføre død, hvorfor det har givet mening for den naturlige selektion at udvikle dem til at være hypersensitive på forskellige måder. Altså hellere en mindre ubegrundet bekymring for meget frem for at blive spist eller ende med at sulte (ibid.).

Denne argumentation medfører, at der til tider vil blive brugt energi på unødvendige beslutninger, da disse er med til at redde en fra fatale risici (ibid., p. 94f). Samtidig er det med til at give et fingerpeg om, at denne funktion stammer fra en lang generation af individer, hvis bekymringer har resulteret i overlevelse.

Det er af den grund selvsagt, at individer, som ikke har bekymret sig i lige så høj grad, muligvis har oplevet en mere positiv tilværelse, men har sandsynligvis fra tid til anden lavet katastrofale vurderingsfejl, og er blevet angrebet, spist eller udstødt.

Brandalarmsprincippet er med til at illustrere negative emotioners generelle funktion. En højtscorerende neurotiker vil sandsynligvis bruge endnu mere energi på unødvendige bekymringer, da neuroticisme forbindes med en søgen efter trusseler i miljøet (Nettle, 2006, p. 626).

3.2.3 Angst

Negative emotioner medvirker til overfølsomhed i den forstand, at de igangsætter alarmsystemet, som en respons på ting, der kun har en lav sandsynlighed for at blive til en reel trussel. Selvom de negative emotioner blot vækkes delvist, medvirker de alligevel til en øget opmærksomhed overfor trusseler i perception, opmærksomhed og kognition (Nettle, 2007, p. 111).

”An anxious person is quick to detect an angry face, and has trouble disengaging attention from it when it is there. An anxious or sad person will make the negative interpretation of ambiguous words such as dye (die) or pane (pain). Similarly, negative emotions make people respond to the news of bad events in the most catastrophic way possible (‘It was all my fault’, ‘Everybody hates me’, ‘I will never succeed’, versus ‘I did my best but circumstances were against me’, ‘Those people are misguided’, ‘It will go better next time’). (Nettle, 2007, p. 111)

Nettle (2007) beskriver en person, der scorer højt på neuroticisme, som en ængstelig type, der bruger sine ressourcer på at være opmærksom på potentielle trusseler, som kan lure i miljøet.

3.2.4 Depression

"Neuroticism is not just a risk factor for depression. It is colsely associated with in that it is hard to see them as completely distinct." (Nettle, 2007, p. 114). Neuroticisme opfattes som en stærk indikator for depression, på trods af at neuroticisme opfattes som et stabilt træk, mens depression anskues som en sindstilstand af tilbagevendende karakter (Watson & Clark, 1988 p. 350).

Nettle (2007, p. 115) argumenterer for at depressionens tilbagevendende karakter, afspejler det underliggende personlighedstræk. På grundlag af dette argument opfattes depression som værende en tilstand, der aldrig helt forsvinder (ibid.).

Ifølge Nettle (ibid.) er en høj score på neuroticisme ikke nok i sig selv, for at forudsige en depression. Depression anskues ofte at være udløst af livsbegivenheder, som betyder at ethvert individ kan blive deprimeret. Dog anskues personlighedsforskelle, som afgørende for modstandsdygtigheden overfor stressfaktorer og dermed udviklingen af depression. Sagt med andre ord, kan en bestemt stressfaktor for nogle individer virke overvældende og udløse en reaktion, mens andre ikke lader sig påvirke af den (ibid.).

Depression er dog ikke den eneste sindslidelse, som forbindes med neuroticisme. Der er en stor gruppe af lidelser, som hører forskellige kategorier til, men i praksis ser ud til at overlappe hinanden, og sammen med depression optræder hos de samme mennesker.

Disse forstyrrelser består af angstlidelser, fobier, spiseforstyrrelser, posttraumatisk stresssyndrom (PTSD) og obsessiv-kompulsiv tilstand (OCD). Neuroticisme anses for at være underliggende for alle de nævnte psykiske lidelser. Forskelligheden af de psykiske lidelser tilskrives kombinationen med de andre træk fra femfaktormodellen (Claridge & Davis, 2001; Watson, Gamez & Simms, 2004).

3.2.5 Tvivl

"The high Neuroticism scorer is constantly ruminating, wondering whether she has done the right thing in life." (Nettle, 2007, p. 119) Som beskrevet før, er negative

emotioner designede til at opdage fare. Dette kan ligeledes komme til udtryk, når det gælder om at træffe valg i livet. De negative emotioner vil af den grund bevirke tvivl, om hvorvidt beslutningen har været rigtig (Nettle, 2007, p. 119). Af den grund forbindes neuroticismen med større forandringer i tilværelsen vedrørende mål og identitet.

En ustabil identitet er et af kernesymptomerne i borderline personlighedsforstyrrelse, som karakteriseres af en høj score på neuroticisme. Hovedsymptomerne er forbundet med ustabile livsforhold, skiftende personlige mål koblet sammen med en kronisk fornemmelse af værdiløshed eller tomhed.

Denne type adfærd kommer af en grundlæggende kronisk tvivl på, hvem man er, hvad man kan gøre en lykkelig og hvad man er værd (Nettle, 2007, p. 120). Det er dermed ikke sagt, at neuroticismen i sig selv medfører borderline personlighedsforstyrrelse, men det giver en indikation af, hvad neuroticismens struktur består af.

3.2.6 Drivkraft

Den eksisterende litteratur omkring neuroticisme gør det vanskeligt at påpege positive aspekter af trækket. Ud fra et evolutionært perspektiv må der både fordele og ulemper til, for at trækket kan modstå selektionspresset.

Negative emotioner har tydeligvis en beskyttende funktion, som omfatter systemer, der både beskytter vores psyke såvel som vores krop. En mangel på negative emotioner ville uden tvivl være katastrofalt for menneskeheden (Nettle, 2007, p. 122).

Spørgsmålet er, hvor tærsklen for negative emotioner skal sættes.

I det forhistoriske miljø, ville individer med en lav score på neuroticisme sandsynligvis lide en for tidlig død, hvor højt scorende i højere grad ville kunne undgå flere farer pga. deres forhøjede alarmberedskab (Nettle, 2007, p.122).

McKenzie, Taghavi-Khonsary og Tindells (2000, p. 9f) undersøgelse viser, at neuroticisme forbindes med akademisk succes. Særligt studerende, som har en høj 'ego-styrke'³, viser sig at opnå bedre akademiske resultater. Ego-styrke måler struktur og selvdisciplin, som oprindeligt forbindes med samvittighedsfuldhed. Konklusionen lyder, hvis neuroticisme forbindes med en lav ego-styrke vil der være risiko for, at

³ Det teoretiske begreb refererer til superego ud fra en psykodynamisk definition. Dette indbefatter

neuroticisme vil være mere til besvær end gavn. Nettle (2007, p. 127) opfatter dette, som en form for fordelagtig motivation.

”[...] high-Neuroticism scorers feel that things (and this applies to both the things in the world, and the things inside themselves) are not all right as they are, and so they want to change them. [...] Related to this, high scorers are afraid of failing, and this - as long as they don't feel so awful that they can't function - motivates them to strive.” (Nettle, 2007, p. 126)

Individer der scorer højt på neuroticisme, opfattes at være prægede af en form for utilfredshed med tingene, således der er et ønske om at forandre dem. Samtidig er højt scorende på neuroticisme bange for at fejle, hvilket gør at de motiveres til at stræbe efter det, de ønsker at opnå.

Nettle (2007) fremhæver, at der i forbindelse med en høj score på neuroticisme er en fintfølelse balance hvor neuroticisme enten kan falde ud til at gavne det enkelte individ, eller optræde som et hæmmende træk, som forhindrer ens funktion.

3.3 Samvittighedsfuldhed

Personligsdimensionen samvittighedsfuldhed forbindes med impuls kontrol. *”High scorers are disciplined, organized, and self-controlled, whereas low scorers are impulsive, spontaneous, and have weaknesses of the will.”* (Nettle, 2007, p. 138)

Afhængighed, som forbindes med en lav score på samvittighedsfuld, kan komme til udtryk som ludomani og alkohol- eller stofafhængighed.

Idet ekstroversion forbindes med hjernens belønningssystem, er det fristende at lade sig overbevise om at afhængighed forbindes med ekstroversion, da alkohol og stoffer er en form for kortvarig belønning (ibid.).

Dette er dog ikke tilfældet, eftersom adskillelige undersøgelser resultater påpeger, at det er særligt manglende kontrol, som forbindes med afhængighed frem for ekstroversion (Slutske et al., 2005, p.772; Swendsen et al. 2002, p. 1763).

”Addictions are really about the failure to inhibit a once rewarded behaviour, not about the degree of euphoria that is created.” (Nettle, 2007, p.139)

Samvittighedsfuldhed forbindes med hjernemekanismer, hvis funktion er at hæmme en respons uafhængigt af hvor belønnende denne fremstår til fordel for et andet mål

eller norm, som er mere betydningsfuld for personen. Hvis de omtalte kontrolmekanismer er stærke, forudsiges individet at være meget samvittighedsfuld, hvorimod hvis disse er svage, vil personen i højere grad være styret af impulser (Nettle, 2007, p. 141).

Lav score på samvittighedsfuldhed associeres med en type, som kan være tilbøjelig til at udvikle afhængighedsproblemer, og af den grund har vanskeligheder ved at hæmme sig selv i noget, som kan være skadeligt for en selv. Dette gælder dog kun for en ekstrem lav score på samvittighedsfuldhed, hvilket betyder, at det ikke er alle lavt scorende, som nødvendigvis udvikler en afhængighed. En lav score kan ifølge Nettle (2007, p. 141) komme til udtryk som dovenskab, hvilket på ingen måde falder i god jord hos en arbejdsgiver.

3.3.1 Karrieresucces

Samvittighedsfuldhed er det personlighedstræk, som i højeste grad forbindes med succes inden for arbejdsmarkedet. Der er en klar sammenhæng mellem scoren på samvittighedsfuldhed og arbejdspræstation, som er en klar konklusion i adskillelige undersøgelser (Barick & Mount, 1991; Barick & Mount, 1993; Barick, Mount & Strauss, 1993).

Baricks og Mounts (1991, p. 18) studie viser en sammenhæng mellem samvittighedsfuldhed og de kriterier, som forbindes med en god arbejdspræstation. Et andet studie foretaget af samme forskere viser en sammenhæng mellem en høj score på samvittighedsfuldhed samt en høj grad af autonomi i jobbet (Barick & Mount, 1993, p. 115).

Dette giver mening i den forstand, at en samvittighedsfuld person evner at udføre de mål eller planer, som vedkommende har sat sig. Dette er særligt brugbart, når der ingen er til at dirigere arbejdet skridt for skridt. De lavt scorende er i højere grad mindre tilbøjelige til at sætte sig mål, og er ligeledes ringere til at opnå dem (Barick, Mount & Strauss, 1993, p. 719).

Intelligens er et emne, som omtales i forbindelse med samvittighedsfuldhed. Dette grunder i at samvittighedsfuldhed forbindes med en adfærd, som karakteriseres af at sætte sig mål i livet, opnå dem og undervejs undgå dårlige beslutninger (Nettle, 2007, p. 143).

Moutafi, Furnham og Paltiels (2005) studie peger på, at der er en svag statistisk negativ korrelation mellem samvittighedsfuldhed og intelligens hvilket tyder på, at samvittighedsfuldhed ikke har en sammenhæng med intelligens. Tolkningen af resultaterne betyder, at jo mere samvittighedsfuld et individ er, jo mindre intelligent er det.

Forklaringen på denne sammenhæng lyder på, at mennesker, som er meget intelligente, lærer hurtigt, og kan dermed slippe afsted med ikke at forberede sig for meget i forvejen. Dette medfører, at de bliver mindre disciplinerede med deres tid, fordi deres evner i sig selv er nok til at få dem igennem de udfordringer de måtte møde.

Modsat har den samvittighedsfulde behov for at organisere og fastholde en disciplin for at opnå det samme, som andre kan opnå uden de store udfordringer. På den måde udvikles en kompenserende adfærd (Moutafi, Furnham & Paltiel, 2005, p. 1030).

Overordnet fremstår samvittighedsfuldhed som et absolut fordelagtigt træk, eftersom det hjælper en med at undgå problematiske afhængigheder, bidrager til at man forbliver inden for lovens rammer samt forbindes med succes, når det gælder om at gøre karriere.

Set fra et evolutionært perspektiv, må dette træk bidrage til et langt liv pga. trækets adskillelige fordele. Dette er dog kun den halve sandhed, da trækket, ifølge Nettle (2007, p. 145), ligeledes har sine ulemper.

Dimensionens centrale træk er fordele, som fremhæves i det moderne samfund og samtidens miljø. Den moderne arbejdsplads er et kunstigt skabt miljø, hvis rammer udgøres af, at man forbliver det samme sted i otte timer om dagen, medens man udfører planlagte opgaver i overensstemmelse med et eksplicit sæt af regler eller normer. Hvis vi med det in mente forestiller os vores forfædres miljø, hvor farer kan true ethvert øjeblik, kan det hurtigt blive en farlig affære at være samvittighedsfuld (ibid.).

Det har uden tvivl været brugbart, af og til, at planlægge i jæger-samler samfundet, men det har formentlig været vanskeligt, da der ofte kunne opstå pludselige situationer, som krævede hurtig handling og improvisationer, som står i kontrast til den samvittighedsfuldes natur (ibid., p. 146).

Selvom samvittighedsfuldhed synes at have adskillelige fordele, som appellerer til den moderne kontekst, kan det i en ekstrem form bevirke en plagsom tilværelse.

Blandt andet obsessiv-kompulsiv personlighedsforstyrrelse (OCPD) forbindes med samvittighedsfuldhed i den ekstreme form (Samuel & Widiger, 2011, p. 17).

OCPD defineres, som en ekstrem optagethed af orden, perfektionisme og mental samt interpersonel kontrol. Mennesker diagnosticerede med OCPD er optagede af regler, lister og skemaer for at holde sig til deres indre plan. For en person med OCPD, bliver det hovedproblemet at holde sig til planen, hvor det egentlige formål med aktiviteten bliver tabt (ibid., p. 3).

Samvittighedsfuldhed har i vores forfædres miljø formentlig både været en byrde, men også en fordel, afhængigt af de lokale omstændigheder. Hvis miljøet er stabilt og forudsigeligt, således at det kan forudsiges, hvad der er bedst at gøre på en given dag, kan det samvittighedsfulde være et værdifuldt bidrag.

Derimod hvis miljøet er ustabil, og dermed uforudsigeligt, er det være en fordel at respondere hurtigt, hvorfor den samvittighedsfulde formentlig vil klare sig mindre godt (Nettle, 2007, p. 151).

3.4 Venlighed

”Other-regarding preferences, though pervasive, are an extremely puzzling aspect of human psychology. From a Darwinian point of view, we should not expect them to evolve unless some fairly unusual circumstances obtain. This is because natural selection is driven, to a reasonable approximation, by the differential reproductive success of individuals. It thus designs psychologies that make individuals good at looking after their own interests, not the interests of their competitors.” (Nettle, 2007, p. 157)

Hvis den naturlige selektion bevirker udvikling af en psykologi, som er designet til først og fremmest at passe sig selv frem for tage hensyn til sine konkurrenter, hvorfor eksisterer venlighed?

Mennesker er villige til at donere blod, medvirke i velgørenhed, aflevere en tabt pung til politiet eller hjælpe en fremmed med at finde vej. Dette er et mindre udpluk af eksempler på prosocialt adfærd, som er en del af vores hverdag, men hvad er begrundelsen for denne type adfærd?

Der må tydeligvis være fordele, som opvejer ulemperne ved at være venlig, siden venlighed betragtes som et grundlæggende personlighedstræk. Følgende afsnit vil varetage dette spørgsmål og beskrive nogle af de grundlæggende psykologiske mekanismer, som antages at spille en rolle i forbindelse med venlighed.

3.4.1 Theory of mind (TOM)

Theory of mind (TOM) er en mekanisme, som har funktionen at repræsentere andre individers mentale tilstande. Dette giver mulighed for at anerkende, hvad et andet individ føler, har behov for samt hvad vedkommende tænker (Nettle, 2007, p. 158).

Menneskers TOM kan opdeles i to overlappende kapaciteter; mentalisering og empati. At mentalisere betyder; at være opmærksom på egne og andres mentale tilstande. Mentaliseringsevnen er ikke en medfødt evne, hvilket illustreres af Wimmer og Perner (1983) Sally/Anne – eksperiment⁴, hvor børn først fra 4 års alderen og opefter er i stand til at skelne deres egen viden fra Sallys, og dermed ved, at Sally vil lede efter sin marmorkugle, der hvor hun sidst har lagt den.

Samme eksperiment er udført med autister, som viser at deres mentaliseringsevne er stærkt nedsat, hvilket forklarer deres vanskeligheder ved at repræsentere andres mentale tilstande, på trods af, at deres andre kognitive funktioner er velfungerende (Baron-Cohen, Leslie & Frith 1985).

Nyere undersøgelser viser, at mentaliseringsevnen ligeledes varierer blandt 'normale' voksne mennesker (Stiller & Dunbar, 2007). Et eksperimentdesign, som tester denne evne, udfordrer deltagerne med at lytte til komplekse historier, hvor der optræder flere personer, og derefter besvare en række spørgsmål.

Det interessante ved dette design er, at nogle spørgsmål specifikt adresserer mentaliseringsevnen ved at opstille komplekse mentaliseringsproblemer om personerne, som deltager i fortællingen. Disse spørgsmål adresserer faktummet, at menneskets menta-

⁴ Eksperimentet er bygget op som et lille skuespil, hvor der indgår to dukker, Sally og Anne. Sally har en kurv og Anne har en æske. Sally har også en marmorkugle, som hun ligger i sin kurv, og derefter går ud. Imens tager Anne Sallys marmorkugle og lægger den i sin æske. Sally kommer ind igen og vil lege med sin marmorkugle. Her kommer det afgørende spørgsmål til barnet: "Hvor vil Sally lede efter sin marmorkugle?". Det korrekte svar er i kurven, fordi Sally ikke har set marmorkuglen blive flyttet, og derfor tror at kuglen er der, hvor hun har lagt den sidst (Wimmer & Perner, 1983)

liseringsevne kan blive indlejret (nested), således at vedkommende kan forstå den andens tanker samt den andens tanker om en tredje persons tanker.

Spørgsmålene bliver undertiden mere og mere komplekse (Stiller & Dunbar, 2007, p. 96). Det interessante ved dette studiets fund er, at der er en variation i hvor langt deltagerne kan gå op i kompleksitetsniveau, før de taber overblikket. Nogle individer er endda væsentlig bedre til at udføre denne opgave end andre (Stiller & Dunbar, 2007, p. 100). Resultaterne indikerer, at mentalisering er en varierende evne i en population.

En lignende undersøgelse er blevet foretaget af børn i skolealderen, som viser at en god præstation på denne type test, hænger sammen med lærerens vurdering af hvor godt det enkelte barn klarer sig socialt i klassen (Liddle & Nettle, 2006).

Ikke nok med at disse resultater understøtter antagelsen om en variation, understøttes ligeledes påstanden om at mentaliserings-evnen påvirker adfærdsmæssige udfald, som i det her tilfælde, karakteriseres af succes i sociale sammenhænge.

Et andet aspekt af TOM er at have empati for andre, som primært omhandler en fornemmelse af den andens emotioner. Ved at have empati for den andens følelser, påvirkes også selvet. At have empati for nogen er, når vi udtrykker, at vi kan forestille os, hvor f.eks. forfærdeligt det må føles og kan potentielt selv blive følelsesmæssigt berørte af den andens emotionelle tilstand (Nettle, 2007, p.161).

fMRI-studier viser, at empati forbindes med flere af de samme hjerneområder, som også involveres i forbindelse med mentalisering. Ydermere viser fundene, at der er aktivitet i de samme hjerneområder, som forbindes med de følelser, vedkommende har empati for (Völm et al., 2006, p. 95f).

Der er tydeligvis visse overlap mellem mekanismerne mentalisering og empati, som betegnes at høre under TOM. Flere undersøgelser indikerer ydermere, at disse mekanismer varierer i populationen, hvilket kan give anledning til at tænke disse som værende elementer i et personlighedstræk. I det følgende vil der blive reflekteret over, hvorvidt denne variation kan ansues som et personlighedstræk.

3.4.2 Personlighedstræk?

”Some people are always thinking of the needs of others, and go out of their way to be kind and fair. Others fail to attend to the needs or desires of those around them, and pursue their path with little thought given to anything beyond their own interests.” (Nettle, 2007, p. 162)

Med dette citat illustreres, at menneskers prosociale adfærd kommer til udtryk i hverdagslivet. Hvad der er endnu mere væsentligt at bemærke, er at denne varierer fra individ til individ.

TOM synes at have visse ligheder med femfaktormodellens træk venlighed, som karakteriseres af vilje til samarbejde, tillid og empati (Nettle, 2007, p. 162). Nettle og Liddles (2008) undersøgelse bekræfter hypotesen, om at der er en vis sammenhæng mellem TOM og trækket venlighed.

Undersøgelsen viser dog, at venlighed korrelerer med den socialkognitive TOM præstation mens den ingen sammenhæng viser med den socialperceptuelle TOM præstation, hvilket peger på at mennesker, som scorer højt på venlighed, har en tendens til at være særligt opmærksomme på andres mentale tilstande (Nettle & Liddle, 2008, p. 331).

Dette kommer typisk til udtryk gennem hjælpsomhed, prioritering af positive og harmoniske interpersonelle forhold, hvilket betyder at mennesker, som scorer højt på venlighed sjældent fornærmer, eller bliver uvenner med andre mennesker (Wilkowski, Robinson & Meier, 2006, p. 1153). Samtidig er de hurtige til at tilgive, og der skal meget til at gøre dem vrede (Meier & Robinson, 2004, p. 865).

Fokus på interpersonelle forhold og høj moral ser ud til at karakterisere de højt scorerende på trækket venlighed. Overordnet synes trækket at agere som en form for social bindemiddel, da en høj score på trækket forbindes med prosocialt og anti-aggressiv adfærd. Kunne trækkets evolutionære funktion være at holde sammen på sociale grupper?

Indtil videre er der blevet fremstillet positive egenskaber ved trækket, som forbindes med en høj score. Men hvad med de individer, der scorer lavt på dette træk, hvilke egenskaber karakteriseres de af?

3.4.3 Antisocial adfærd

Disse egenskaber er en kontrast til de føromtalte, og indbefatter tendenser til ikke at stole på andre mennesker samt mindre harmoniske interpersonelle relationer (Nettle, 2007, p.167).

Den ekstremt lave score på trækket venlighed forbindes med psykopati⁵ (Harpur, Hart & Hare, 1994; Lynam et al., 2005). En psykopat defineres, som et individ der kendetegnes af egocentricitet, samvittighedsløshed, uærlighed og er ikke i stand til at elske samt udnytter andre mennesker til at opnå egne behov.

Aggression er ligeledes en emotion, som forbindes med psykopati, dog er det if. Nettle (2007, p.168) ikke alle former for aggression, som er et tegn på psykopati.

Individer, som scorer højt på neuroticisme, kan udvise spontan aggressivitet under særlige forhold. Disse reaktioner optræder typisk hos individer, som har meget aktive negative emotioner og disse gør, at de reagerer kraftigt på noget, som de opfatter værende en trussel (fight-flight).

Denne type reaktion efterfølges af anger og fortrydelse, så snart panikken har lagt sig. Den psykopatiske aggression er anderledes. Aggressionen bruges instrumentelt for at opnå egne behov og uden efterfølgende samvittighedskvaler (Nettle, 2007, p. 168).

Det er interessant, at Nettle (2007, p. 168) argumenterer for, at det ikke er alle, der scorer lavt på venlighed, som vil agere umoralsk eller fjendtligt. Mangel på empati, som karakteriserer psykopati, er *det*, som Nettle (2007) forbinder med en lav score på venlighed.

Det synes ikke entydigt, hvad der præcist karakteriserer en lav score på trækket venlighed. Nettle (2007, p. 169) understreger dog, at en lav score på venlighed ikke behøver at relatere til fjendtlighed, da case-studier viser, at personer på trods af deres lave score, er gode borgere. I stedet kan individer med en lav score optræde, som nogle, der ikke har en naturlig evne til at fokusere eller afkode andres mentale tilstande. Sådan en person vil formentlig synes at en samtale med et andet individ, er en kompleks affære.

⁵ Psykopati er ikke en anerkendt kategori i nuværende diagnosemanualer. Antisocial personlighedsforstyrrelser er den tætteste kategori, men denne psykiske lidelse er ret forskelligartet. Dets definition fokuserer på antisocialt adfærd, frem for underliggende psykologiske attributter.

Ud fra Nettles (2007) argumenter synes empati at være tættere relateret til trækket venlighed, selvom mentalisering og evnen for empati er to overlappende systemer i TOM. Dette har tydeligvis også betydning for beskrivelsen af den lave score på trækket venlighed.

At score lavt på venlighed handler ikke om ikke at være i stand til at læse andres mentale tilstande, som det er tilfældet i forbindelse med autisme. I stedet forbindes den lave score med en tendens til ikke at tage sig af ens egne oplevelser, af andres mentale tilstande.

3.5 Åbenhed

Åbenhedsdimensionen er en af de dimensioner, som er vanskelig at afgrænse og definere. Dimensionen er i andre sammenhænge blevet kaldt for 'kultur' og 'intellekt'. 'Kultur' associeres med de typer af individer, som opsøger kulturelle muligheder. Et studie af fritidsaktiviteter viser, at åbenhed har en stærk relation til deltagelse i kunstneriske og kulturelle aktiviteter, interesse for litteratur, kunst og musik (Kraaykamp & van Eijck, 2005). Undersøgelsen viser, at tendensen til at udforske komplekse praksisser er unikt for trækket åbenhed (ibid.).

Nogle opfatter det femte træk som 'intellekt' eller tilbøjelighed til at søge og udforske komplekse kognitive stimuli. Dette tangerer over i det, som forbindes med intelligenskonceptet. Der er en svag positiv korrelation mellem åbenhed og IQ-score (DeYoung, Peterson & Higgins, 2005, p. 847)

Åbenhed forbindes i øvrigt med andre elementer, som ikke nødvendigvis påpeger en sammenhæng med intelligens. En høj score på åbenhed forbindes if. Nettle (2007, p. 185) med kreativitet i den kunstneriske forstand.

Flere studier har indtil videre påpeget, at åbenhed associeres med en flair for kreative og kunstneriske bestræbelser (Costa, McCrae & Holland, 1984, p. 397; McCrae, 1987, p. 1263f; King, Walker & Broyles, 1996, p. 199). For at komme definitionen af åbenhed nærmere, synes det væsentligt at stille spørgsmålet om, hvad det kunstneriske særlig karakteriseres af.

3.5.1 Kunstneren

If. Nettle (2007, p. 189) karakteriseres en kunstner af bred meningsassociation (broad associations of meaning), en tendens til at være ukonventionel, have overnaturlige

overbevisninger og psykoselignende oplevelser. Disse egenskaber karakteriser, ifølge Nettle (2007, p. 189), ikke blot en kunstner, men mere generelt personlighedsdimensionen åbenhed.

Psykose lignende oplevelser forbindes med åbenhed, da der forekommer en høj rate af psykiske sygdomme blandt kunstnere og artister (Nettle, 2007, p. 190). Et longitudinalt studie påviser, at personlighedstrækket åbenhed i en tidlig alder forudsiger involvering i kreative aktiviteter men senere i livet kontakt med psykiatrien (Soldz & Vaillant, 1999).

Psykoselignende oplevelser anskues ud fra et kontinuum-perspektiv i den forstand, at nogle mennesker i perioder er tilbøjelige til at høre stemmer eller have usædvanlige overbevisninger om verden pga. særlige omstændigheder, som f.eks. psykiske belastninger. Disse individer har alligevel et normalt funktionsniveau på trods af deres usædvanlige oplevelser, som indgår under symptombeskrivelsen i forbindelse med diagnosen skizofreni (Nettle, 2007, p. 191).

Mennesker med en skizofrenidiagnose vil formentlig placere sig højest på kontinuummet for psykose lignende oplevelser, mens andre med lignende oplevelser vil placere sig længere hen ad kontinuummet (ibid.).

En undersøgelse foretaget af Burch et al. (2006, p. 185) viser, at kunstnere scorer højt (sammenlignet med den øvrige population) på O-LIFE, som er et redskab, der har til formål at måle usædvanlige oplevelser i forbindelse med diagnosticering af skizotypisk personlighedsforstyrrelse. De usædvanlige oplevelser udgøres af hallucinationer, at høre stemmer eller en fornemmelse af at ens tanker er højlydte, perceptuelle forstyrrelser samt overnaturlige ideer om telepati og unaturlige kræfter (Burch et al., 2006, p. 181).

3.5.2 Den rige associationsevne (broadened associations)

" I promised to return to the question of broadened associations, and so I shall, for this seems to be the core of what I have characterized as 'real' Openness." (Nettle, 2007, p.197) Som det fremgår af citatet, er evnen til at tænke anderledes kendetegnende for åbenhed.

McCrae (1987, p. 1263) peger på en sammenhæng mellem åbenhed, kreativitet og anderledes tænkning (divergent thinking). Højt scorende på åbenhed genererer flere usædvanlige løsninger sammenlignet med lavt scorende.

Nettle, (2007, p.198) forklarer denne sammenhæng ved: *"Concepts are stored in the brain in loose networks of related meaning, and activating one node of the network spreads some activity to adjacent parts. [...] Moreover the breadth of spread might plausibly be the cognitive mechanism underlying Openness."* (Nettle, 2007, p. 198f). Der er formentlig individuelle forskelle i hvor bredt aktiveringen spredes i meningsnetværker i hjernen.

Ud fra dette perspektiv antages hver ide eller perception at generere en lang række associationer, som er med til at forklare, hvorfor højt scorende på åbenhed forbindes med usædvanlige overbevisninger. Evnen genererer flere end blot et løsningsforslag på et problem.

Modsat karakteriseres de lavt scorende på åbenhedsdimensionen af en mere snæver associationsproces, hvor de såkaldte 'knudepunkter' (nodes) holdes adskilte ved aktivering (Nettle, 2007, p. 201).

Ud fra et evolutionært perspektiv har åbenhedsdimensionen sine fordele i at bidrage med kreativitet i form af anderledes tænkning, men kan i ekstrem form resultere i en bizar tankegang eller psykoselignende tilstande, hvor virkelighedsopfattelsen sløres i sådan en grad, at individet har vanskeligheder ved at fungere.

"The point is, though, that the fitness consequences of high Openness would vary enormously from individual to individual. The net result of these temporal and individual inconsistencies in the consequences of Openness is that we will never all think the same way. Some of us will always believe things that others find bizarre, improbable, or of no practical use." (Nettle, 2007, p. 207).

Det er vanskeligt at beskrive de nøjagtige fordele ved trækket åbenhed, eftersom andre psykologiske ressourcer (sundhed, social støtte etc.) ligeledes anskues at spille en rolle i, hvordan trækket kommer til udtryk.

4 Videnskabsteori og metode

Specialets videnskabsteoretiske ståsted er inspireret af Ronald Gieres (2006) videnskabelige perspektivisme, som læner sig op af naturalistisk og realistisk videnskabsfilosofi, der indbefatter diskussionen af spørgsmålet om hvordan *vi forholder os* til det, hvorom vi ingen sikker erkendelse har.

Realisme vil sige, at det som udgangspunkt tages for givet, at der eksisterer en bevidstheds-uafhængig omverden og at vi oplever den. Problemet bliver da, hvordan subjekter danner sig et billede af verden som objekt, hvilket har betydning for hvordan videnskabelige resultater anskues (Christensen, 2009, p. 36).

4.1 Sandhedsbegreb

Måden hvorpå videnskabelige resultater anskues, markerer på hvilken måde sandhedsomfanget betragtes. Nærværende speciale er inspireret af pragmatisk sandhedsteori, hvor noget opfattes som sandt, hvis det er frugtbart eller nyttigt i praksis.

Anskues sandhedsværdien pragmatisk, forbliver resultaterne på praksisplanet, og denne anskuelse betyder, at en videnskabelig teori kan hævdes som værende sand, for så vidt gentagne eksperimenter viser, at den har forklaringskraft og fører til progression inden for den respektive disciplin. Forudsætningen er, at forskeren er sig pragmatikken bevidst således, at der er bevidsthed om, at de videnskabelige resultater ikke er den endegyldige sandhed om fænomenet (Christensen, 2009, p. 37).

4.2 Perspektivisme

Et perspektiv opfattes ud fra en commonsense-forståelse som et synspunkt, der kan indbefatte et hvilket som helst emne. Ligeledes forventes forskellige mennesker at have forskellige synspunkter.

Videnskabelig perspektivisme indbefatter at se objekter fra forskellige perspektiver. Giere (2006, p. 14) eksemplificerer videnskabelig perspektivisme med evnen at se farver. En grundlæggende antagelse er, at menneskets perspektiv på verden typisk er farvet:

” That is, most people generally see the same object as similarly colored in similar circumstances. Whether colors are objective in the stronger, more technical, sense or objectivist realism remains to be seen. I will argue that they are not. Colors are real enough, but, I will be claiming, their reality is perspectival.” (Giere, 2006, p. 14).

De fleste mennesker kan blive enige om et objekts farve. Ifølge Giere (2006) er farver virkelige, men deres virkelighed er perspektival, hvilket betyder at denne er afhængig af iagttageren. Farver ses dermed som et produkt af interaktionen mellem overfladen og iagttageren. Samme tankegang overfører Giere (2006) til forståelsen af alle former for videnskaber. Videnskabelige beskrivelser indfanger kun *udvalgte aspekter* af virkeligheden, som anskues fra et *særpræget menneskeligt perspektiv*.

4.2.1 Teorier som modeller

Videnskabelige love og teorier opfattes ud fra et perspektivistisk udgangspunkt som modeller, der karakteriserer et teoretisk perspektiv. Det vil sige, at videnskabelige love og teorier *ikke i sig selv* er påstande om verden, men er i stedet specifikke *modeller*, som er konstruerede til formålet at formulere påstande omkring specifikke aspekter af verden (Giere, 2006, p. 15).

En sådan anskuelse bevirker, at den absolutte objektivitet ikke kan opnås fordi videnskabelige instrumenter og teorier er menneskelige kreationer: *”We simply cannot transcend our human perspective, however much some may aspire to a God’s eye view of the universe.”* (Giere, 2006, p. 15).

Videnskabelige modeller er idealiserede strukturer, som repræsenterer verden fra et specifikt og dermed begrænset synspunkt. Dette eksemplificerer Giere (2006) ved en udfordring, som det er at tage billeder af vores galakse *Mælkevejen*. Til dette formål kan der gøres brug af følgende muligheder; enten kan der gøres brug af et optisk teleskop, som kan tage sort-hvide billeder på basis af det lys der registreres indenfor rammen, vi naturligt kan se ellers kan der anvendes et teleskop, som kan registrere infarødt lys hvor resultatet efter indsamlingen af data bearbejdet gennem en række computerprocesser, bliver til et farvebillede.

”My purpose in presenting these two very different images of what is theoretically the same object to emphasize the conclusion that it is at best misleading to refer to these simply as images of center of Milky Way.” (Giere, 2006, p. 47). Først og

fremmest indikerer Giere (2006), at de to billeder af Mælkevejen ikke kan være sande i den objektive forstand, da disse er taget af maskiner, som hver især har forskellige konfigurationer, der resulterer i to vidt forskellige billeder af Mælkevejen.

I og med at maskinerne har taget et billede af samme objekt, kan billedernes forskellighed anskues som flerartede vidensbidrag omkring Mælkevejen, der hver især byder ind med hver deres konklusioner. Billedernes forskellighed repræsenterer to forskellige perspektiver at se Mælkevejen på, hvor visse informationer inkluderes og andre ekskluderes omkring objektet.

Selvom farvebilledet, der er etableret på basis af registrering af det infarøde spektrum, er konstrueret og dermed falsk, giver billedet stadig retvisende og brugbare informationer omkring Mælkevejen (Giere, 2006, p. 48).

Dette bevirker, at sandhedsbegrebet defineres ud fra spørgsmålet om hvad er sandt nok, hvilket atter afhænger af den sammenhæng, hvori noget nyttigt søges anvendt (Pedersen et al., 2013, p. 11). Samtidig fordrer tilgangen en bevidsthed om at teorier blot rækker til at beskrive aspekter af virkeligheden, hvorfor det medfører en kritisk stillingtagen til teoriernes rækkevidde, anvendelse og begrænsninger.

4.2.2 The Big Five – *ét* perspektiv på personlighed

The Big Five teorien er en model, der kan belyse visse aspekter af personligheden. Det synes væsentligt at understrege, at denne blot belyser *visse* aspekter, da dette åbner op for refleksioner over de muligheder, men også begrænsninger modellen måtte have. The Big Five tilbyder, som tidligere beskrevet, en dimensional forståelse af personlighedstræk, som har implikationer for forståelsen af personlighedens mekanismer og funktion. Den dimensionale forståelse har i flere årtier sat dagsordenen indenfor personlighedsforskningen, hvilket har betydet at faktoranalysen har været det dominerende analyseredskab i forbindelse med måling af personlighed.

Metodens begrænsninger udtrykkes gennem en manglende dokumentation af samspillet mellem alle fem personlighedstræk. I stedet bugner litteraturen omkring personlighedstræk af forskning, hvor det enkelte personlighedstræk forsøges at blive isoleret med formålet at forstå den hele personlighed. Dette har bidraget med en generel viden omkring de fem træk, men det er i sig selv ikke lykkedes at beskrive personligheden, som består af de fem træk til sammen. Af den grund fremstår det enkelte personlighedstræk som en \emptyset , der i sig selv siger meget lidt om personlighed, efter-

som de resterende træk og nuancer udelades, hvilket resulterer i en endimensional forståelse af personlighed.

Dette speciale har, som kontrast til den øvrige forskningslitteratur til formål at undersøge om sammenspillet mellem personlighedstræk har betydning for en mere virkelighedsnær forståelse af personlighed og hvorvidt sammenspillet kan give et indblik i, hvordan det enkelte træk kommer til udtryk.

Ligesom Giere (2006) eksemplificerer at to forskellige perspektiver kan bidrage med nyttig information om Mælkevejen, anvendes diskriminantanalyse, som ud over den klassiske faktoranalyse bidrager med nyttige informationer omkring problemstillingen.

4.3 Faktoranalyse

Måden at undersøge personlighed på har indtil videre været præget af fokus på måling af eksisterende variationer på tværs af individer. Som en konsekvens af dette, involverer dette en måling af relationer (f.eks. korrelationskoefficienter). Personlighedsforskningen er en del af den korrelationelle disciplin (i modsætning til eksperimentel) indenfor psykologien (Briggs & Cheek, 1986, p. 106).

Den korrelationelle eller differentielle forskningsstrategi har medført, at personlighedspsykologer har valgt statistiske teknikker, som på en grundig og stringent måde tillader at undersøge relationerne i et multivariat datasæt.

Til dette har faktoranalysen været brugbar, da denne tillader forskeren at teste intuitioner i forbindelse med en problemstilling, eftersom synlige såvel som skjulte variable kommer til udtryk (ibid., p. 107).

Faktoranalysen blev oprindeligt introduceret af Spearman (1904) i forbindelse med måling af intelligens, hvor meget af det tidlige arbejde med faktoranalyse handlede om intelligensstruktur og udvikling af præstationsmålinger.

Termen faktoranalyse refererer til en familie af statistiske procedurer, som kan anvendes til at identificere redundansen i et sæt af korrelerede variable og reducere sættet til et mindre antal udledte variable, som kaldes faktorer.

For et bestemt sæt af variable såsom personligheds-spørge-skema-items, vil hver faktor bestå af items, som korrelerer i højere grad iblandt dem selv end de korrelerer med items, som ikke er inkluderet i den pågældende faktor.

Med andre ord, er faktoranalysen en måde at gruppere korrelerede variable, en måde at reducere et sæt af redundante variable og en måde at identificere, hvad et sæt af variable har til fælles med hinanden (Briggs & Cheek, 1986, p.108).

4.4 Diskriminantanalyse

Diskriminantanalyse er et statistisk redskab som anvendes til bestemmelse af hvilken gruppe f.eks. et individ tilhører baseret på individets karaktertræk.

Analysen har til formål at maksimere sandsynligheden for en korrekt placering i en gruppe. En grundlæggende forudsætning for at anvende diskriminantanalyse, er at to eller flere grupper eksisterer. Disse antages at adskille sig på flere variable og at variablene kan måles (Klecka, 1980, p. 8).

Ideen er at udvælge en gruppe indikatorvariable og bruge dem til at forudsige gruppe-medlemsskab. Indikatorvariablene forudsiger, hvorvidt et subjekt tilhører en ud af to grupper. Sagt med andre ord kan informationen bruges til at forudsige, hvilke variable differentierer gruppe-medlemsskab. Logikken er dermed at identificere diskriminant funktioner, som determinerer hvilke variable diskriminerer imellem gruppe-medlemsskab. Resultatet af analysen er dermed diskriminantfunktioner, som har visse ligheder med faktoranalysens faktorer.

Det synes væsentligt at understrege at diskriminantanalysen efterlader tolkningen af resultatet til forskeren, eftersom den ikke i alle tilfælde er i stand til at gruppere alle subjekter lige vel.

4.5 Dataindsamling

I alt har 309 deltagere udført IPIP-100⁶ personlighedstesten. Deltagerne er studerende på danske universiteter med en gennemsnitsalder på 25 år. Standartafvigelsen på 8,9 indikerer en forholdsvis stor aldersspredning. Deltagerne er blevet rekrutteret gennem Facebook.

IPIP er en forkortelse for '*International Personality Item Pool*'. Personlighedsmåleredskabet, som tager udgangspunkt i femfaktormodellen, blev præsenteret i 1996, og siden har brugen af items og skalaer fra IPIP bredt sig over hele verden. Items fra

⁶ <http://ipip.ori.org/>

IPIP er blevet oversat fra engelsk til mere end 25 andre sprog heriblandt dansk (Goldberg et al., 2006, 84).

Den anvendte IPIP-100 modsvarer den noget længere udgave af NEO PI-R personlighedstest, som indeholder 240 spørgsmål. Der gøres brug af en skala, hvor ekstremenerne repræsenteres af 'meget uenig' og 'meget enig' og midten af 'både og'. Deltageren skal dermed besvare hvorvidt vedkommende er enig eller uenig i, om et udsagn passer på dem selv.

Valget er faldet på netop IPIP-100, da spørgeskemaet er en af de korteste udgaver af en valideret personlighedstest. Dette mindsker risikoen for, at deltageren begynder at kede sig eller bliver irriteret på opgaven, hvilket kan være medvirkende til fejlmålinger, da deltageren er i negativt humør eller responderer uovervejende i frustration over længden af opgaven (Donellan et al., 2006, p. 192).

Desuden overvejes længden af en test for at mindske sandsynligheden for at deltageren ikke fuldfører spørgeskemaet og dropper ud af undersøgelsen, hvilket tilstræbes at blive undgået, da det i forvejen kan være vanskeligt at finde respondenter (Donellan et al., 2006, p. 192).

4.6 Design

Specialets metode består af modeller, som skridt for skridt gøres mere detaljerede og komplekse, da der i forbindelse med specialets problemformulering ønskes, at opnå en mere virkelighedsnær indsigt i personlighed baseret på femfaktormodellen.

Der gennemføres analyse på i alt tre niveauer. De første to niveauer indbefatter diskriminantanalyse, hvor det sidste og mest detaljerede niveau består af clusteranalyse. Niveau 1, implicerer sammenspillet mellem dimensionerne ekstrovert-neurotisk, venlig-neurotisk, åben-neurotisk og samvittighedsfuld-neurotisk. Nedenfor eksemplificeres diskriminantanalyse af kombinationen ekstrovert-neurotisk. Grupperne karakteriseres af variablerne høj ekstroversion og lav neuroticisme (E) samt høj ekstroversion og høj neuroticisme (E-N). Det første analyseniveau tillader at sammenligne kombinationerne høj ekstrovert-neurotisk med høj ekstrovert. Dette giver et indblik i hvordan sammenspillet mellem de to dimensioner kommer til udtryk. Denne type analyse giver informationer om, hvad der sker, når der sker en bevægelse fra dimensionalitetsforståelse til typologisering.

Niveau 1:

E	E-N	E	E-N
E	E	N	N
E	E	N	N

Det andet analyseniveau består af en mere moderat mængde information sammenlignet med niveau 1, som afbilder en forsimpning af en typologi. På dette niveau inkluderes øvrige træk i analysen, som er venlighed (V), samvittighedsfuldhed (S) og åbenhed (Å). Dette muliggør en indsigt i, hvorledes de resterende træk optræder i sammenspil med kombinationen høj ekstrovert-neurotisk samt høj ekstrovert.

Niveau 2:

E	E-N	E	E-N	E	E-N
V	V	S	S	Å	Å
V	V	S	S	Å	Å

5 Personlighedsprofiler

Følgende vil der blive fremstillet fire cases på grundlag af analyseresultaterne ⁷. Der er tale om virkelige cases, hvorfor personlige detaljer er blevet ændrede for at beskytte personens anonymitet.

Formålet med at inddrage virkelige cases i nærværende speciale er at demonstrere, at videnskab og egne erfaringer kan kombineres og derved give et nyttigt udfald.

Profilerne ekstrovert-neurotisk og åben-neurotisk har gennemgået analyseniveau 1 og 2 (kombination af alle personlighedstræk), hvor de resterende profiler samvittighedsfuld-neurotisk og venlig-neurotisk blot har gennemgået analyseniveau 1 (kombination af to træk).

I den efterfølgende diskussion vil der blive reflekteret over den information der opnås ved hhv. analyseniveau 1 og 2.

5.1 Ekstrovert-neurotisk

Dette afsnit omhandler personlighedstypen, som består af dimensionerne ekstroversion og neuroticisme. Denne kombination er yderst interessant, eftersom dimensionerne i litteraturen betragtes som hinandens kontraster.

Den første del af afsnittet omhandler det første analyseniveau, som er kombinationen af en høj score på både ekstroversion og neuroticisme. Følgende udvides analysen til en helhedsanalyse, hvor de resterende træk åbenhed, samvittighedsfuldhed og venlighed inkluderes.

Analysens resultater blotlægger en profil af et individ, hvis selvopfattelse præges af et behov for social anerkendelse (Figur 1), da personen opfatter sig selv, som værende festens midtpunkt.

Derudover består profilen af en mere neurotisk præget side, som indbefatter en højere score på 'både og' besvarelsen, hvilket indikerer en vis dobbelthed, eller usikkerhed omkring ens karakter. Den tvetydige selvopfattelse indbefatter at individet til tider kan føle sig nedtrykt (Figur 7) og være helt nede i kulkælderen (Figur 2), som står i kontrast til den ekstrovertes natur. Personen opfatter ligeledes sig selv til nogle

⁷ Data, som begrundet de enkelte profiler, findes under afsnittet Ekskursion.

gange at miste fatningen (Figur 3) og være tilbøjelig til at gå i panik (Figur 5). Desuden karakteriseres profilen af humørsvingninger (Figur 6) og en frygt for det værst tænkelige (Figur 4).

En person som både scorer højt på ekstroversion og neuroticisme har ifølge analysens resultater følelsesmæssige udsvingninger, men er følelsesmæssigt mere kontrolleret sammenlignet med neuroticismens følelsesmæssige ustabilitet. Af den grund går den følelsesmæssige ustabilitet ikke i lige så høj grad ud over andre, men opleves som en indre uro.

De frygter det værste, og er muligvis derfor kontrollerede i forbindelse med deres forhold til andre. Det ekstroverte består af et behov for at være der hvor andre mennesker er opmærksomme på en. I modsætning til dimensionen neuroticisme, udviser kombinationen ekstrovert-neurotisk en klarhed over at de er afhængige af andre. De vil gerne have andres beundring, men er alligevel bekymrede for dens følger i den forstand at mennesker omkring dem, skal kunne holde til at være sammen med dem. I kraft af neuroticismens bidrag med usikkerhed, antages det at behovet for at være festens midtpunkt ikke skal opfyldes uanset konsekvenserne. Det tyder på, at usikkerheden i sig selv kan bidrage med en følelse af utilpashed i forbindelse med at være i centrum.

Panik og humørsvingninger indikerer en ren neurotisk linje.

Når kombinationen ekstrovert-neurotisk udvides til at gå ud over inklusionskriteriet, åbner dette op for en helhedsdiskussion af personlighed. Det første analyseniveau indikerer at ekstrovert-neurotisk er præget af humørsvingninger, er usikre og bærer nag (Figur 9), men at de ikke lader deres reaktioner gå ud over andre. I forbindelse med åbenhed viser analysen, at ekstrovert-neurotiske ligeledes er fantasifulde (Figur 8), som tyder på en eskapistisk tilbøjelighed.

Den ekstroverte-neurotiker er tilbøjelig til at bære nag, hvilket tyder på et refleksionsniveau, hvor der tages ved lære af sine tidligere erfaringer, da disse tidligere har medført noget negativt med sig.

Der kompenseres for usikkerhed ved at udvikle en indre fantasiverden. Dagdrømmeri er interessant, i den forstand, at det neurotiske antages at bidrage med usikkerhed og eskapisme hos den ekstroverte.

Fordi ekstrovert-neurotisk bevirker en selvkritisk holdning, giver dette anledning til refleksion, som neuroticisme synes at bidrage med. Idet profilen ligeledes præges af

den ekstroverte dimension, forbindes typen med en forhøjet præstationsstandart, som kræver at tingene bliver færdiggjort.

Der er en grundlæggende antagelse omkring ekstroverte, at de flyder oven på den sociale verden, suger opmærksomhed til sig og søger risiko for stimulationens skyld. Ved at kombinere ekstroversion med neuroticisme så bliver det, som kendetegner en ren ekstrovert med fokus på den ydre verden, i stedet et indre anliggende. Der er tale om et selvrefleksionsniveau, som gør at ekstrovert-neurotisk er mere realistiske omkring sig selv og det sociale miljø omkring dem. Der er en grundlæggende interesse for andre, men også en høj grad af selvkontrol idet der er en bevidsthed om at de godt kan få tingene færdiggjort.

En helhedsfortolkning af ekstroversion-neurotisk er i højere grad mere nuanceret end det første analyseniveau. Den ekstrovert-neurotiske er følsom, selvoptaget, men alligevel en usikker type.

Følgende vil der på grundlag af dataanalysen blive eksemplificeret, hvordan de omtalte facetter kan komme til udtryk i en virkelig person.

5.1.1 Tom

Tom er 24 år og er i gang med at tage en lang videregående uddannelse. Førstehåndsindtrykket af Tom er positivt, eftersom han fremstår som en smilende og udadvendt person, som har sans for at begå sig i det sociale miljø. Samtidig giver Tom et indtryk af, at han går op i sit eget udseende, eftersom hans tøj virker nøje udvalgt og han har fokus på kost og træning.

Tom engagerer sig i sit studie på et fagligt, men også socialt niveau. Dette fremgår af, at han melder sig til at være tutor for nye studerende på universitetet.

Tom bor i et kollegiemiljø, hvor der både er plads til et rigt socialt liv, men også plads til at lukke døren og være alene. Dobbelttheden i at have behov for at opsøge det sociale og trække sig tilbage bag lukkede døre, er noget, som bliver mere og mere tydeligt, jo mere man lærer Tom at kende.

At være tutor implicerer et miljø, hvor det kræves at være midtpunkt for opmærksomhed samt et festligt miljø. Tom indrømmer gerne, at tutorstillingen kræver at være festens midtpunkt, men det er vigtigt for ham at understrege, at det ikke er noget han bevidst opsøger.

Der er en dobbelthed i, at han på den ene side mener, at han ikke ønsker at være festens midtpunkt, og på den anden side alligevel opsøger situationer, hvor dette er en nødvendighed. Denne dobbelthed kommer til udtryk ved flere lejligheder, hvor Tom bl.a. fortæller at han er formand for festudvalget på hans kollegie.

I gymnasietiden havde Tom et ustabil og kaotisk forhold til en pige, der senere blev diagnosticeret med borderline personlighedsforstyrrelse. Han fortæller, at han i den periode af sit liv løj for at imponere andre, således at andre fik et bedre indtryk af ham, da han havde negative tanker om sin egen person. Samtidig var Tom ofte sin ekskæreste utro, som en gengældelse for at hun var ham utro. Imedens havde Tom svært ved at styre sit alkoholforbrug. Alt dette ender pludseligt med et stort personligt sammenbrud, eftersom han ikke længere kan holde styr på de løgne han har fortalt sine venner og familie.

Tom har i dag ingen kontakt til ekskæresten fra gymnasietiden, og ønsker det heller ikke eftersom han ser hende, som en del af skylden for hans sammenbrud.

Det tager lang tid for Tom at komme sig over sammenbruddet, og den tid bruger han på at komme ud og rejse og opleve verden, hvorefter han starter på universitetet. Tom har dermed brug for at trække sig ud af verden, for at komme sig over sammenbruddet og derefter starte på en frisk.

Historien om en tidligere Tom virker for ham vigtig at fortælle, da han distancerer sig fra den han var dengang og siger ordret, at han er en anderledes Tom i dag.

Tom indrømmer at hans engagement i studie og fritid, ikke efterlader for meget tid til at være alene, hvilket hænger sammen med, at han ønsker at undgå bekymringer og andre negative tanker som dukker op, når han er alene.

Bekymringerne drejer sig om ikke at falde tilbage i gamle mønstre og derved skuffe hans nærmeste og sig selv, da hans familie var de eneste han kunne komme tilbage til efter sammenbruddet, hvor ingen ville stole på ham pga. hans løgne. De gamle mønstre indbefatter en tidligere depression i forbindelse med sammenbruddet.

Tom oplever, at hans humør pludselig kan skifte. Når han er sammen med andre, er humøret og engagementet højt, men lige så snart Tom er alene, kommer de negative tanker om han er god nok, og om det han gør, er godt nok. Han beskriver det, som en oplevelse af at være inde i en boble, hvor hans indre følelser overtager.

Tom er i dag single, men fortæller om et for nyligt forlist forhold, hvor han blev nødt til at trække sig pga. en reaktion, han tidligere har oplevet i forbindelse med forholdet til ekskæresten fra gymnasietiden. Han giver udtryk for, at det var for det bedste

at afslutte forholdet, da han var bange for om han kunne leve op til at være en god kæreste og ikke falde i de gamle mønstre. Den pludselige reaktion, som indebar følelser af nedtrykthed og bekymringer, fik Tom til at lukke sig inde i flere dage.

Tom giver et indtryk af et ønske om at nedtone visse sider af sig selv, som han forbinder med negative reaktioner fra andre mennesker. Han bekymrer sig en del over, hvad andre tænker om ham og hvad andres forventninger er til ham, hvilket indikerer en vis selvoptagethed og refleksivitet. I forsøget på at undgå skuffelser over sig selv og at skuffe andre, sker en nedtoning af bestemte sider af Toms personlighed. Nedtoningen af visse sider af personligheden opfattes som en form for destruktiv handling. På trods af dette, karakteriseres Tom ligeledes af en drift, som får ham til at opnå de mål han sætter sig.

Tom er på ingen måde bange for at gøre tingene anderledes i den forstand at han godt kan lide at tænke anderledes og ikke nødvendigvis bare gør tingene, som man plejer at gøre. Når Tom er alene kan han godt falde hen og drømme om de ting, han gerne vil nå at opleve eller prøve. Disse består bl.a. af at komme ud på eksotiske rejser og drømmen om en tilværelse, som præges af så få begrænsninger som muligt.

På trods af Toms fantasifulde væsen, måler han sit liv i succeser og tilskriver sig selv fiasko. Han bruger en del energi på at bekymre sig over, hvordan han næste gang kan undgå at fejle. Dette står i modsætning til ekstroversion, hvor succeser tilskrives sig selv, mens fiasko tilskrives omgivelserne, hvor Tom både er skyld i sin egen lykke og ulykke.

I fritiden bruger Tom en del tid på at sejle i jolle, hvilket han ligeledes underviser i. Tom har sejlet, siden han var helt lille og har på et tidspunkt sejlet på professionelt niveau og dermed deltaget i en del konkurrencer. Han har ikke længere lyst til at deltage i konkurrencer, da han forbinder dem med høj irritabilitet eftersom han indrømmer, at han er en dårlig taber. Tom fortæller, at han kunne blive meget irriteret på sine omgivelser og sig selv, hvis ikke han vandt konkurrencen. Han ønsker ikke at vise den side af sig selv længere, hvorfor han ikke dyrker sporten på samme niveau som før.

Profilen kendetegnes af en person, som bruger en del energi på at håndtere sine egne følelser og samtidig har et fokus på hvad andre tænker og forventer af ham. Dette illustrerer kombinationen mellem ekstroversion og neuroticisme, som kendetegner en person, som til tider kan være splittet, eftersom vedkommende prøver at forene sin indre verden med den ydre. Det neurotiske synes i høj grad, at modificere de negati-

ve følger som forbindes med ekstroversion i forbindelse med læring og derved en øget refleksivitet. Omvendt bidrager ekstroversion med mere følelsesmæssig stabilitet og øgede standarder for det der ønskes at opnås.

5.2 Samvittighedsfuld neurotisk

Analysen af trækkombinationen samvittighedsfuld neurotisk tegner et billede af et individ, som har let ved at blive stresset (Figur 13), og har en tendens til at frygte det værste (Figur 14). I modsætning til kombinationen høj samvittighedsfuld og lav neurotisk, er den samvittighedsfulde neurotiker mere delt i sin besvarelse omkring at føle sig afslappet (Figur 11). Ligeledes viser der sig en tvivlsom selvopfattelse omkring at være tilfreds med sig selv (Figur 12), og profilen kendetegnes desuden af en tendens til nogle gange at føle sig nedtrykt (Figur 10).

Følgende vil der på grundlag af dataanalysen blive eksemplificeret hvordan de omtalte facetter kan komme til udtryk i en person, som karakteriseres af de omtalte egenskaber.

5.2.1 Lotte

Lotte er 21 år gammel og studerer kommunikation. Samtidig har Lotte et deltidsjob på et reklamebureau.

Lotte prioriterer sit studie og job højt og fritiden går for det meste med at træne i et fitnesscenter og løbe ugentligt for at holde hendes form ved lige. Hun er striks med sin diæt og træning, og har det dårligt hvis hun kommer til at spise usundt eller springe træningen over.

Med hensyn til romantiske forhold har Lotte ingen kæreste, men påpeger at hun for nyligt har gjort det forbi med Carsten. Carsten og Lotte har set hinanden 5 gange, hvorefter Lotte konkluderede at hun, som hendes liv er lige nu, ikke har overskud tid til at lære en ny person at kende, idet det vil gå ud over hendes tidsprioritering, som rummer studie, job og træning.

Lotte bruger en del ressourcer på det nye job på reklamebureauet idet der er en del nye ting, som hun skal sætte sig ind i, og samtidig indebærer jobbet, at Lotte kontaktes på tidspunkter i hendes fritid, hvor der forventes at hun hurtigt skal være på tasterne. Dette gør at Lotte er tilbageholdende ift. at lægge planer, eftersom hun kan mærke at det stresser hende at have en fyldt kalender.

Særligt en episode gjorde udfaldet i forbindelse med bruddet med Carsten. På en date deler Lotte sine frustrationer over hendes nye job med Carsten, idet hun er stresset over jobbet uforudsigelighed, som har svært ved at harmonere med hendes studieliv. Carsten anerkender hendes problem, men understreger at jobbet på reklamebureauet bare er et studiejob, som burde være forstående over for hendes studie. Dette bliver Lotte fornærmet og irriteret over, da hun tolker Carsten som værende uforstående over, hvor vigtigt jobbet er for hende. Carstens kommentar strider mod Lottes arbejdsmoral, som består i at gøre alt hvad hun kan for at opfylde jobbet krav. Denne oplevelse er skelsættende for Lottes relation til Carsten, hvorefter hun vælger at bryde den.

Historien om Carsten er paradoks, da Lotte ellers udtrykker at hun gerne vil finde den rette mand, som hun kan dele sin fremtid med. Hun formulerer sig i termer, som: *"Man skal jo snart til at finde en, så man kan begynde at etablere sig og for børn sammen med."* Dette indikerer, at Lotte orienterer sig mod de i samfundet givne normer og traditioner, hvilke kendetegner dimensionen samvittighedsfuldhed. Dog efterlader de daglige rutiner, som kredser om hendes job, studiet og træning ikke meget plads til et at lære et andet menneske at kende.

I forbindelse med sit studie fortæller Lotte om en oplevelse, hvor hun følte sig nedtrykt, var anspændt, usikker på sig selv og følte at hun havde mistet kontrollen, fordi hun inderst inde var overbevist om, at hun ikke kunne leve op til opstillede forventninger. Dette skete i forbindelse med et semester, hvor Lotte skulle skrive et projekt samtidig med, at hun skulle være i praktik hos en hjælpeorganisation.

Hun havde svært ved at prioritere, hvorvidt hun skulle bruge mest tid på praktik eller projekt da hun gerne vil skabe det bedste mulige resultat på begge områder. Samtidigt havde Lotte sat sig et mål om at løbe og træne mindst fire gange om ugen.

Alt væltede en dag, mens hun var i praktik. Lotte sad, og stirrede tomt ud i luften og derefter brød sammen i gråd. Lotte havde op til den dag gået med ondt i maven, og havde svært ved at falde i søvn pga. tankemylder. Efter denne oplevelse er Lotte blevet bevidst om hendes stresstærskel, og opfatter sig selv som værende bedre til at sige til og fra. Alligevel oplever hun til tider at hun mister kontrollen og hendes tanker begynder at kredse om, at hun ikke er god nok til at klare udfordringerne og frygter at hendes arbejdsgiver kunne finde på at sige hende op.

Noget andet, som Lotte kan få ondt i maven over, er at tvivle på hvad andre forventer af hende. Dette gør sig gældende i alle sammenhænge. Dette bevirker, at Lotte bru-

ger en del af sin tankevirksomhed på at tænke over hvordan andre mennesker opfatter hende, og hvordan hun gør det bedst mulige indtryk på dem.

Lottes job i reklamebureauet er nyt, og det beskriver hun også som en stressende oplevelse, da hun bruger en del energi på at tænke over, hvad hendes nye kollegaer synes om hendes indsats og hvorvidt hun er tilstrækkelig som medarbejder. Dette sker på trods af, at Lotte får en del ros for hendes indsats af hendes kollegaer.

Kombinationen samvittighedsfuld neurotisk indikerer en søgen efter anerkendelse i forbindelse med at leve op til andre krav, men ligeså vel egne forventninger til sig selv. Denne indebærer en hård arbejdsindsats og en manglende evne til at sige til og fra, selvom munden tages for fuld. Dette indebærer en risiko for at vedkommende til tider, kan overskride sine grænser og ende med at bryde sammen. Drivkraften i forbindelse med at tilfredsstille andres og egne forventninger har en høj pris.

5.3 Åben neurotisk

Analysen af kombinationen åben-neurotisk har bevirket udfordringer, men også overraskelser i forbindelse med tolkningen af resultaterne, da der forsat hersker en del uenighed og mystik omkring åbenhedsdimensionens centrale træk.

Ifølge Nettle (2007) karakteriseres åbenhedsdimensionen grundlæggende af en bred meningsassociation, som fører til usædvanlige og anderledes problemløsninger og ideer. Det er kreativitet i den kunstneriske forstand, som hovedsageligt forbindes med åbenhed. Nettle (2007) har en hensigt i at udelukke intelligensdiskussionen i forbindelse med åbenhed, eftersom intelligens, som felt, har sit eget ståsted.

Ved at kombinere trækkene åbenhed og neuroticisme har det resulteret i en profil, som adskiller sig markant fra Nettles (2007) definition af trækket, idet det lægger op til iderigdom, som forbindes med den videnskabelige verden. Dette giver anledning til at stille spørgsmålet; hvilken kombination af personlighedstræk, der så ligger til grund for Nettles (2007) definition af den kunstneriske kreativitet?

Profilen åben-neurotisk udgøres af karakteristikker, som utilfredshed med sig selv (Figur 16), tendens til at være anspændt (Figur 15), tendens til at blive let stresset (Figur 17), frygter det værste (Figur 19) og er tilbøjelig til at blive irriteret (Figur 18). Frygten og usikkerheden, som forbindes med neuroticisme, anskues at fremme den reflektive åbne idet fantasierne, kan ses som bud på vedholdenhed, som både forbindes med videnskabelig og kunstnerisk kreativitet.

Personlighedsprofilen tyder på en type, som er åben, men usikker og måden at være søgende mod nye ideer på, er inficeret af utilfredshed med sig selv og usikkerhed omkring ens egen identitet og liv. Personen kan beskrives som værende intens, idet der sjældent er et øjeblik, hvor vedkommende giver slip og lader tingene ske. I stedet er der behov for at reflektere over tilværelsen, de valg der foretages og de konsekvenser valgene måtte have. Det åbne fører til en mere selvkritisk holdning til det, der foregår, når det kombineres med neuroticisme. Det opfattes ikke, som en behagelig måde at være på, idet neuroticisme i forhold til åbenhed bidrager med noget, der opleves som smerte og ubehag, men dog i social forstand medfører til noget positivt. Hvad gør neuroticisme ved en grundlæggende disposition, hvor det nye anskues, som om det var bedre end det gamle? Ifølge analysen tyder det på et individ, som er anspændt, anspændt og lidt på vagt. En høj score på åbenhed modificerer neuroticisme, idet lav score på åbenhed bevirker skepsis og angst for det nye. Derimod en høj score på åbenhed bidrager til det modsatte, og af den grund er det netop derfor denne tendens neuroticisme forstærker. Der dvæles mere ved det der foregår omkring en, og vedkommende forholder sig kritisk til tingene. Det er et individ, som er utilfreds med sig selv åben, anspændt og vil ikke blot nøjes med at tage mod nye ideer uden forbehold. Søgen mod det nye virker som en form for en trussel, som er en belastning, der medvirker til stress. Dette bevirker, at den åbne-neurotiker bliver mindre forført af det nye i modsætning til den åbne dimension, som finder tilfredsstillelse ved det nye. De grundlæggende neurotiske træk indikerer en plan type, som gennemgående består af negative emotioner.

Spørgsmålet er, om det neuroticisme tilfører, både er en person, der føler, at det er en pligt at interesse sig for det nye, men som samtidig frygter skuffelsen for om 'det nye' holder. Eller om vedkommende lader sig overbevise af noget nyt, men der er ingen tilfredsstillelse eller glæde forbundet med det, idet de ny fundne sandheder er nye byrder at bære. Driften er dermed frygten for at blive forældet og frygten for ikke at kunne forny sig og blive indfanget af tidligere holdninger. Søgen mod det nye er ikke motiveret af glæde eller tilfredsstillelse. Den konstante bevægelse mod det nye motiveres af frygten for at gå i stå og aldrig at være fuldstændig overbevist om noget. Det er frygten og følelsen af utilstrækkelighed, som driver individet til at være åbent mod det nye.

Således kan neuroticisme både skærpe dramaet eller intensiteten i åbenhed, men også kontraintuitivt medfører, at man forholder sig kritisk til det nye, som man synes man burde mene.

5.3.1 Helhedsanalyse

Kombinationen af åben og neurotisk giver et indtryk af et individ, som er åben på en negativ måde. Det negative betoner al den dårlighed, som neuroticisme medfører i kombination med åbenhed. Dette står i kontrast til den gældende opfattelse af åbenhedsdimensionen, som forbindes med et nydelsesbaseret behov for at opsøge en abstrakt verden, intellektuelle diskussioner og kreativ udfoldelse. Nye ideer er på ingen måde en kilde til bekymring sammenlignet med kombinationen åben-neurotisk. Det er dog ret beset i kraft af neuroticisme at en åben person kan skabe vidensbevægelse, hvorfor det i social forstand medfører noget positivt. Dette giver anledning til at tænke at neuroticisme medfører en vis grad af passion.

Det er væsentligt at understrege at den negative måde at være åben på ikke nødvendigvis er en hæmmende disposition. Det kan meget vel være en funktion i forbindelse med udvikling af nye ideer, fordi der er tilbøjelighed til at stille kritiske spørgsmål, som medfører en grundig gennemgang. Derved er det et positivt bidrag i et opfindermiljø. Det er vanskeligt at nøjes med tingene, som de er, da der er en bekymring for at det kan give problemer senere. Dette er en væsentlig funktion, som står i kontrast til den gængse opfattelse af åbenhed, fordi der er et ønske om at opnå sikkerhed med tingene. Derfor skal tingene prøves af og gennemgå en grundig undersøgelse.

Åbenheden kommer til udtryk på neurosens betingelser. Vedkommende er altid halvvejs på vej mod en ny og ikke særlig rar verden. Det er en pligt at mene noget og illegitimt at vende sig mod det. Indtil videre har analysen af åben-neurotisk efterladt et indtryk af en anstrengt og plaget person. Det kan give anledning til at tro at vedkommende pga. sin mistrøstighed overordnet har vanskeligheder ved at skabe noget og dermed være til gavn for miljøet set fra et evolutionært perspektiv. Det kan give anledning til tanker om ustabilitet, som ikke er særlig velanset indenfor det moderne arbejdsliv. Af den grund synes det nødvendigt at foretage en helhedsanalyse af de øvrige træk.

Det åbne betyder, at man er modtagelig for nye ideer, men der er som sådan ikke en indikator i åbenhedsdimensionen for, hvad der gøres ved tendensen til at være åben. Samvittighedsfuldhed er dermed en faktor, som er væsentlig at undersøge i dette tilfælde.

Antagelsen er at åbne mennesker, er åbne fordi de mangler en kontinuitetsorienteret selvkontrol. De er, sagt med andre ord, enige med den næste taler, altid interesserede i det nye, men er ikke specielt risikoorienterede. Der kan stilles spørgsmål ved, hvorvidt åbenhed i sig selv giver anledning til en motivation for at opnå noget bestemt.

I forbindelse med dimensionen samvittighedsfuldhed, modificerer åbenhed samvittighedsfuldhed idet samvittighedsfuldhed bidrager med en søgen efter orden, som åbenhed modvirker idet der søges efter det nye. Kombinationen åben-neurotisk betyder at søgen efter det nye sker med smerte, og på trods af det kan vedkommende alligevel ikke lade være. Dette medfører en oplevelse af uorden, som man forsøger at ordne alene for at skabe ny orden næste gang det nye banker på døren (Figur 22).

Samvittighedsfuldhed forbindes med en vis normorientering, som bevirker at den åbne-neurotikers holdninger og stillingstagen er påvirket af den ydre verdens forventning om, at det er påbudt at tage stilling. Dette bliver en kilde til usikkerhed omkring hvilke holdninger, der forventes at have og en usikkerhed omkring at have forkerte forbilleder. Det medfører en søgen mod nye holdninger, der mod forventning kan overkomme usikkerheden. Den negative åbenhed medfører en mistrøstighed i fornyelsesbehovet. Derved bliver åbenhed betinget af angsten og trangen i kombination med pligten til 'troløshed'.

I forbindelse med dispositionen venlighed, tyder det på at vedkommende ikke er særlig venlig anlagt. Der tydes en tendens til at mistænke andre for at have skjulte hensigter (Figur 20), hvilket bekræfter antagelsen om forbehold mod andre mennesker og ikke blot nye ideer. Skepsis for andre menneskers hensigter antydes ligeledes i en delt besvarelse omkring hvorvidt vedkommende tror på at andre mennesker har gode intentioner (Figur 21). Analysens resultater giver et grundlag for, at antage at den åbne-neurotiker forbindes med en vis skepsis overfor andre mennesker. Skepsissen antages at komme til udtryk gennem manglende tillid og en mistroisk forestilling over for andre mennesker.

I forbindelse med dimensionen ekstroversion opdages en tendens til at undgå kontakt med andre mennesker (Figur 23), hvilket tyder på at vedkommende ikke bryder sig

om at være i store forsamlinger, og i den forstand ikke finder andre menneskers selskab og det at være i centrum afgørende for trivsel og succes.

I og med at den åbne-neurotiker ikke finder det sociale, som afgørende for en tilfredsstillende tilværelse, gør en anden form for søgen efter anerkendelse sig gældende i forbindelse med en høj score på neuroticisme. En høj score på det neurotiske træk bidrager til en usikkerhed omkring ens eget ståsted og beslutninger, som medvirker til en længselsfuld søgen efter anerkendelse fra den ydre verden om, at man er okay, som den man er, og det man gør.

For andre mennesker, som ikke kender den åbne neurotiker, kan personen sandsynligvis fremstå som reserveret og derved mere vanskelig at komme i kontakt med og komme ind på livet på. Overordnet indikerer dette, at vedkommende ikke opsøger andre mennesker på eget initiativ. På trods af åbenheden overfor nye ideer, gør en vis usikkerhed og skepsis sig gældende i forbindelse med både den indre, men også den ydre verden, som bevirker en livsførelse, der kendetegner et individ, som går gennem livet med livrem og seler, hver gang noget nyt gør sig gældende.

5.4 Venlig-neurotisk

Kombinationen venlig-neurotisk er karakteriseret af træk, der kendetegner en profil, som præges af utilfredshed med sig selv (Figur 27) og en tendens til at være nedtrykt (Figur 28). Resultaterne viser, at profilen præges af irritabilitet (Figur 25), som ellers står i kontrast til opfattelsen af venlighed, da irritabilitet i den almindelige forstand selvsagt betyder uvenlighed. Tendens til irritabilitet kan komme til udtryk på flere forskellige måder afhængigt af personlighed. I forbindelse med kombinationen venlig-neurotisk anskues irritabilitet at komme til udtryk gennem utålmodighed, da neuroticisme modificerer venlighed. Neuroticisme modificerer dynamikken i de øvrige træk.

Såfremt en person er uvenlig og selvfokuseret skønnes irritabilitet at gå ud over andre. Derimod hvis en person naturligt er optaget af andres velbefindende, ville irritabilitet primært optræde i sammenhænge, hvor vedkommende skal kontrollere sine egne reaktioner over for andre. Når en person scorer højt på venlighed er vedkommende venlig, og derfor vil alle de neurotiske træk vise sig på venlighedens præmisser. Anstrengelserne for at kontrollere sine egne reaktioner, går ikke ud over andre, som vedkommende gerne vil være venlig for.

Det neurotiske element kommer til udtryk ved at profilen præges af vagtsomhed (Figur 24), bekymring og risikofokus (Figur 26).

5.4.1 Tenna

Tenna er 32 år og arbejder til dagligt som socialrådgiver indenfor børne- og ungeområdet. Kollegaerne beskriver Tenna, som en ildsjæl, da hun brænder for at hjælpe børn og unge. Tenna har et ry for at tage arbejde med hjem, da hun ikke synes, at hun når det, som hun gerne vil i arbejdstiden. Hun får ros for sit arbejde og indsats, men er alligevel sjældent tilfreds med sig selv, da det ifølge hende selv altid kan gøres bedre.

Tenna fremtræder som smilende og imødekommende. Hun er der altid, hvis der skulle være brug for hjælp og hun er af den grund blevet nomineret til månedens medarbejder adskillige gange. Tenna sætter ofte andres behov før sine egne.

Derudover arbejder Tenna frivilligt, som en voksenven for socialt udsatte børn. Hun har en grundlæggende holdning om, at det er et ansvar at bidrage til fællesskabet og hjælpe de svageste i samfundet. Desuden er hun bloddonor, selvom proceduren gør hende utilpas en hel dag efter blodtapningen.

I sit privatliv er Tenna god til at samle familie og venner til sociale arrangementer. Det er vigtigt, at der ikke bliver gjort forskel mellem nogen, og at man ikke føler sig udenfor. Dette er vigtigt for Tenna, da hun i hendes ungdom har oplevet at være udenfor, hvilket hun selv erkender, har præget hendes måde at tænke det sociale liv på. Det derfor er vigtigt at tænke på hvordan andre mennesker har det i sociale konstellationer.

Den neurotiske dimension bidrager med at Tenna stiller krav til andre, og der er forbundet en vis nervøsitet omkring andres adfærd/opførsel. Dette understreger, at neuroticisme i en vis grad altid er forbundet med en vis form af smerte, som er en grundlæggende antagelse omkring neuroticisme i den eksisterende litteratur. Ved at se på neuroticisme i sammenspil med venlighed, opstår der ligeledes en dynamik, hvor de problemer, som forbindes med venlighed, bliver væsentligt reducerede. Ifølge Nettles, lader den venlige sig altid misbruge, hvilket ikke er tilfældet for profilen venlig-neurotisk.

Tenna bliver skuffet, hvis hendes indsats ikke bliver værdsat af andre. Det er dog ikke noget hun giver udtryk for overfor andre, men holder for sig selv.

Tenna påtager sig en del opgaver og ansvar i hendes arbejdsliv, men også i det private, hvor hun nogle gange kan sætte sig i situationer, som er ufordelagtige for hende selv, i hendes forsøg på at være venlig overfor andre. Tenna giver ikke udtryk for sin utålmodighed, og fremstår derfor i andres øjne, som værende tilfreds med de løsninger og opgaver hun påtager sig. Utålmodigheden er ikke en reaktion, som opleves af andre, men er derimod en følelsesmæssig oplevelse inden i hende selv.

Familie og nære venner driller Tenna med, at hun altid frygter det værste, og kan ikke forstå hvorfor hun ikke bare kan tænke optimistisk og at tingene nok skal lykkes. Selvom det for mange kan fremstå, som en hæmmende og udmattende proces, er det for Tenna en uundgåelig strategi når det gælder præstation og opgaveløsning. Frygten for det værst tænkelige får Tenna til at overveje mulige faldgruber og udfordringer. Samtidig er det en måde at regulere det indre følelsesliv på og skabe sig et overblik over noget, som hun ikke kan have kontrol over.

Tenna udtænker værst tænkelige scenarier for, hvordan noget kan gå galt eller ikke lykkes, og det får hende til at falde til ro eftersom hun bliver forberedt til forskellige situationer. Tenna indrømmer, at det er en krævende strategi, da det indebærer negative emotioner, og det af den grund præger hendes emotionelle tilstand, som har tendens til at være præget af nedtrykthed. Omvendt åbner strategien muligheden for at blive positivt overrasket. Positive oplevelser erfares som kortvarige, men stærke oplevelser, der er værd at stræbe efter, da de bryder den nedtrykte grundstemning. Det er vanskeligt at glæde sig for længe over noget, før det bliver en selvfølge og et nyt mål er i sigte, som er en del af overbevisningen om, at denne kan bidrage til lykke. Dette refererer til neuroticismens grundlæggende karakter om at søge og afprøve nye veje og identiteter i jagten på at lykkes.

Udadtil virker Tenna, som en glad og imødekommende person, men hendes stræben efter god præstation er præget af negative emotioner, som er for hende en brugbar strategi til succes. Tenna er sjældent tilfreds med hendes præstation, hvilket driver hende til at fortsætte og opnå bedre resultater i forbindelse med hendes arbejde.

Der er ingen tvivl om at mennesker, som scorer højt på neuroticisme er mindre lykkelige end andre, da neuroticisme forbindes med et mere anstrengt forhold til verden i kraft af den øgede risikofokus og bekymring. I sammenspil med andre træk har det vist sig, at neuroticisme modificerer dynamikken i andre træk, hvilket kan være et af svarene på hvorfor neuroticisme, som et personlighedstræk, der i litteraturen er ble-

vet beskrevet at bidrage til adskillelige psykiske belastninger, modstår selektionspresset og derfor bliver ved med at eksistere som en del af personlighed.

Generel diskussion

Afhandlingens problemformulering giver anledning til to diskussioner:

Den første del af diskussionen drejer sig om bevægelsen fra en aksial forståelse til en typologisk forståelse af personlighed. Hvilke indblik og informationer dukker der op undervejs? Desuden diskuteres, hvilken rolle personlighedstrækket neuroticisme spiller på grundlaget af analysens resultater. Hvilke informationer bidrager specialets metode med? Ud fra dette udledes en definition af neuroticisme, hvor der ligeledes reflekteres over trækkets evolutionære funktion og eksistens.

Anden del af diskussionen omhandler en overordnet kritisk vurdering af specialets metode, der skridt for skridt gøres mere detaljeret. Diskussionens omdrejningspunkt omhandler spørgsmålet, hvor langt typologisering skal drives, hvis metoden forsat skal være anvendelig og samtidig give et så virkelighedsnært billede af personlighed som muligt.

Afslutningsvist overvejes, hvilken betydning det har at anskue personlighedstræk ud fra en teori, hvor naturlig udvælgelse anskues at ske på individplan.

5.5 Dimensioner eller typologier?

I følgende diskussion vil der blive reflekteret over hvilke informationer, der opnås ved at udvide den dimensionsfokuserede metode til fokus på typologier.

Femfaktormodellen kan overordnet beskrives at være en måde at anskue verden på, hvor der tages udgangspunkt i det enkelte individ.

Femfaktormodellen repræsenterer i sig selv et trækperspektiv, hvor træk er kontinuerede dimensioner. Testen måler hvor det enkelte individ placerer sig på de enkelte dimensioner. Ved anvendelse af denne model er det muligt at forstå individet som havende fem overordnede træk, der defineres som følgende: Ekstroversion, Neuroticisme, Venlighed, Samvittighedsfuldhed og Åbenhed. F.eks. ved ekstroversion-introversion kan et individ placere sig på et hvilket som helst punkt på kontinuummet. Det punkt, som individet placerer sig på vha. en personlighedstestscore, angiver,

hvorvidt personen er mere tilbøjelig til at være introvert eller ekstrovert sammenlignet med gennemsnittet af populationen, som indgår i testens database.

Derimod typologier, defineres som personlighedstyper, som opfattes at være kvantitativt og kvalitativt forskellige populationer af mennesker, der har forskellige karakteregenskaber (Pittenger, 2004, p. 780). For at finde ud af hvilke informationer typologisering bidrager med, synes det først og fremmest nødvendigt at se på informationer udledt af faktoranalysen. Personlighedstest baseret på femfaktormodellen er designet til at angive, hvor det enkelte individ placerer sig på de fem grundlæggende dimensioner (ekstroversion, neuroticisme, samvittighedsfuldhed, venlighed og åbenhed). Individets placering på de enkelte dimensioner afgøres af en score, som udledes på baggrund af besvarelsen af et spørgeskema. En personlighedsprofil bliver således udledt på grundlaget af placeringen (scoren) på hver af de fem dimensioner. Det synes væsentligt at understrege, at scoren på en personlighedstest ikke tager hensyn til dynamikken mellem de specifikke faktorer. Det giver f.eks. ikke særlig meget mening at vurdere om en person er tyk eller tynd, hvis dette kun vurderes adskilt fra enten højde eller vægt. Derimod hvis de to værdier ses i sammenhæng, kan der i højere grad vurderes, hvorvidt en person er undervægtig, normalvægtig eller overvægtig.

Hvis formålet er at forudsige et individs resiliens i forbindelse med stress, kan en personlighedstest kun give et delvist indblik i individets tilbøjeligheder, idet testen ikke tager hensyn til dynamikken trækkene imellem. Som det er blevet fremstillet i nærværende speciale, kan nogle træk have modsatrettede virkninger, som kan medvirke til at forstærkning, dæmpning eller modificering af træk afhængigt af den unikke trækkonstellation. F.eks. hvis et individ både scorer højt på neuroticisme og ekstroversion, kan vurderingen af scoren på samvittighedsfuldhed (hvor individet placerer sig på dimensionen) være afgørende for individets tilbøjelighed til stress. Såfremt der ikke tages hensyn til denne dynamik, vil scoren på samvittighedsfuldhed blot være et udtryk for individets pligtfølelse, normorientering mm.

Femfaktormodellen lægger op til en skematisk måde at forholde sig til individuelle forskelle på, som ethvert individ besidder. Dette har bl.a. konsekvenser for teoriens anskuelse af individets motiver og drifter, som er igangsættende for menneskelig handling. Motivet er en erkendelse af et behov, som individet handler på for netop at opfylde dette behov. Dette kræver et rationelt individ, der er i stand til at erkende sine behov og vælge et mål, det ønsker at opfylde. I femfaktormodellen opfattes mo-

tiver og drifter ikke som værende fritstående, men er indeholdt i de enkelte faktorer. Det er af den grund træk, der styrer hvilke motiver og dermed hvilke handlinger, individet er tilbøjelig til at udføre. Behovet er genereret af træk udenfor subjektets kontrol. Subjektet har i den forstand, ifølge femfaktormodellen, ikke indflydelse på sine behov, da disse er prædeterminerede. Personlighed bliver i den forstand anskuet som en struktur og i mindre grad som en proces. Femfaktormodellen lægger op til en stabil opfattelse af personlighed, hvilken af den grund anskues svær foranderlig, og giver af den grund visse udfordringer i forbindelse med den kliniske praksis, som bliver nærmere uddybet i perspektiveringsafsnittet.

Indenfor det kliniske felt lægger typologisering op til en tankegang, som understreger, at måden kliniske belastninger kommer til udtryk på, er afhængige af den enkelte personlighedstype. Dvs. på trods af at f.eks. depression har en række kernesymptomer, kan selve oplevelsen og udtrykket af depression variere afhængigt af personlighedstypen, hvorfor det bliver vanskeligt at anskue diagnosticering af psykiske lidelser ud fra et kategorialt system.

I og med at der indtil videre er blevet argumenteret for en typologisk tankegang i forbindelse med anskuelse af personlighed, er det væsentligt at understrege at nærværende speciale ikke lægger op til et opgør med dimensionalitetstankegangen, men derimod den endimensionelle tankegang, hvor personlighed fremstilles ud fra enkelte adskilte træk. Diskussionen lægger derfor op til en udvidelse af de metoder, der er blevet brugt til at anskue personlighed, hvor den typologiske tankegang anskues, som et komplementært redskab til den nøgne faktoranalyse.

Hvilken rolle spiller neuroticisme for personlighed?

Specialets problemformulering lægger op til at belyse, hvilken rolle personlighedstrækket neuroticisme spiller, når den kombineres med de øvrige træk fra femfaktormodellen. I denne formulering er det implicit, at sammenspillet trækkene imellem *har* en betydning for hvordan, i dette tilfælde, neuroticisme kommer til udtryk.

På tværs af de fire profiler er der observeret visse ligheder, som forbindes med den høje score på neuroticisme dimensionen. Lighederne består af karakteregenskaber, som en tendens til nedtrykthed, vagtsomhed, risikoorientering og stressrelaterede reaktioner. Ud fra sådanne resultater kan der være en tilbøjelighed til at konkludere,

at neuroticisme er kilden til al dårlighed. På trods af en mere anstrengt forhold til verden, er det ikke den konklusion, der drages i nærværende speciale.

I forbindelse med de fire kombinationer (ekstrovert-neurotisk, samvittighedsfuld-neurotisk, åben-neurotisk og venlig-neurotisk) observeres en tendens til at frygte det værste, som er neuroticismens kernekarakter, idet de negative følelsers evolutionære funktion, er at beskytte mod uventede farer og trusler. I kraft af kombinationen med andre træk, og de fire cases kommer frygten for det værst tænkelige til udtryk som en strategi, der har til formål at forberede individet på de forskellige scenarier og faldgruber, som kan forekomme i forbindelse med opnåelse af et bestemt mål. Strategien handler, i og for sig, om at opnå kontrol med noget, som er ukontrollerbart. Det er med til at forberede individet, således der kan tages nødvendige hensyn i forbindelse med det ønskelige mål. I litteraturen er denne type strategi kendt som defensiv pessimisme.

I tråd med Nettles (2007) budskab om at enhver personlighedsprofil har en niche, hvor tingene går op i en højere enhed, opfattes defensiv pessimisme som en strategi, der har en funktion på lige fod med en mindre ressourcekrævende optimistisk strategi. I kliniske øjemed lægger denne anskuelse op til en tankegang, hvor det kliniske forløb ikke tager udgangspunkt i at forandre personen, men lægger derimod op til en optimering af personens egne strategier.

I kraft af at neuroticisme bidrager med en øget risikoorientering, opfattes dette at medvirke en realitetssans. I og med at neuroticisme forbindes med negative følelser, kan dette give anledning til at overveje, at høj neuroticisme bidrager med en øget forsigtighed og pessimistisk tankegang, hvilket kan have negative konsekvenser for et individs adfærd. Specialets resultater peger på, at når trækket anskues i sammen spil med de andre træk, modificeres neuroticisme i den forstand at problemer, der ellers forbindes med trækket bliver væsentligt reducerede, og trækkets dårligheder bliver til, i evolutionær forstand, overlevelsesfremmende funktioner både på individmen også det sociale niveau.

Høj neuroticisme bevirker en usikker selvforneelse, som på grundlag af specialets resultater kommer til udtryk gennem indre spørgsmål som: ”Er jeg god nok, som jeg er?”. Der foreligger en bevidsthed om at opnå andres accept, hvorfor der bruges ressourcer på refleksioner, som resulterer i en gennemgående selvkritisk holdning.

Der opfattes at være en tendens til at tænke over, hvad andre mennesker tænker om en som person, samt ens indsats i forskellige sammenhænge. Dette peger på at neuroticisme forbindes med refleksion og selvbevidsthed. Den usikre selvforneelse danner grundlag for en søgen efter nye græsmarker i form af at afprøve nye identiteter, livsstile og lignende med formålet om at mindske usikkerheden og mishaget, som kommer der af. En søgen efter nye "sandheder" antyder en vis utilfredshed med nuet, som bevirker en tendens til ikke at stille sig tilfreds og en tendens til at stille kritiske spørgsmål. Desuden indikerer en søgen mod en anderledes tilværelse eller identitet en vis fleksibilitet og evne til at omstille sig, som er en efterstræbt egenskab i det moderne liv.

Høj neuroticisme forbindes desuden med en vis indre skepsis mod verden. Det er ikke nødvendigvis noget, som mærkes af vedkommendes omgivelser, men præger derimod det indre anliggende. Negative erfaringer med den sociale verden bliver huskede, og taget ved lære næste gang en lignende situation opstår, som, hvad det angår, afslører en lav tolerance. Dette indikerer at høj neuroticisme forbindes med læring af egne erfaringer.

De fire profiler, som er en kombination af høj neuroticisme og de resterende træk, viser for det første, at kombinationen af andre træk *har* en betydning for hvordan neuroticisme kommer til udtryk. For det andet gør det op med den traditionelle anskuelse om, at høj neuroticisme er et hæmmende træk, der forbindes med psykiske dysfunktioner.

Ved at kombinere høj neuroticisme med høj ekstroversion, samvittighedsfuldhed, åbenhed og venlighed, kan der ud fra analysen erfares, at neuroticisme i nogle tilfælde modificerer de andre træk, medens det i andre tilfælde fungerer som en slags smagsforstærker. Smagsforstærkere smager ikke af sig selv af noget, men tilsættes de maden, kan de både fremhæve lugt og smag. Denne parallel kan drages til neuroticisme, idet neuroticisme i sig selv ikke fortæller noget specifikt om personligheden, men tilsættes den andre personlighedstræk, kan den i forbindelse med specifikke personlighedskonstellationer forstærke de centrale egenskaber.

Kombinationen samvittighedsfuld-neurotisk er et bud på neuroticismens funktion som smagsforstærker, idet det forstærker de egenskaber, som samvittighedsfuldhed karakteriseres af. Lotte bruger så mange ressourcer på at opfylde hendes pligter og

være normorienteret, således at det går ud over hendes længsel efter et romantisk forhold og et rigere socialt liv.

I sammenspil med de resterende fire dimensioner har det vist sig, at neuroticisme modificerer andre træk, hvilket kan være et af flere argumenter for hvorfor neuroticisme, som et personlighedstræk, der i litteraturen er blevet beskrevet at bidrage til adskillelige psykiske belastninger, modstår selektionspresset og af den grund bliver ved med at eksistere som et element af personligheden.

I forbindelse med venlig-neurotisk observeres der, at neuroticisme modificerer venlighed i den forstand, at der opstår en dynamik, hvor de problemer, som forbindes med venlighed, bliver væsentligt reducerede. Ifølge Nettle (2007) lader den venlige sig altid misbruge, hvor neuroticismen ser ud til at modvirke dette. Dette viser sig bl.a. også ved ekstrovert-neurotisk, idet neuroticisme modificerer ekstroversion, således at Tom lærer af sine erfaringer og forsøger at undgå lignende scenarier, som medvirker til visse fravalg i hans liv, i modsætning til trækket ekstroversion, som forbindes med risikovillighed.

Helhedsanalysen bevirker andre udfordringer i forbindelse med tolkningen af resultater, idet der er flere træk, som medvirker til dynamikken i en personlighedsprofil.

Analysen af åben-neurotisk er et eksempel på, at det er nødvendigt med en systematisk tilgang til tolkningen af resultater, samt et grundigt overblik over trækkenes grundlæggende karakteregenskaber for at få indblik i, hvordan trækkene interagerer. Der kan drages et konkret eksempel ud fra kombinationen mellem åben-neurotisk og samvittighedsfuldhed, som viser sig at være præget af karaktertræk, som fokus på opgaven og en tendens til et ønske om orden i tingene.

Vi ved at samvittighedsfuldhed søger orden, men åbenhed modvirker denne trang, idet det bidrager til søgen efter det nye. Åbenhed modificerer således samvittighedsfuldhed. Kombinationen åben-neurotisk betyder, at vedkommende søger efter det nye, men dette gøres med en form for pine/smerte. Selvom det har store omkostninger at søge det nye, kan vedkommende ikke modstå det. Resultatet af denne dynamik bliver, at personen oplever uorden, som der er et behov for at rydde op i/ordne. I dette eksempel påvirker flere træk hinanden, hvorfor det kan være vanskeligere at håndtere en analyse sammenlignet med den simplificerede analyseform, som blot inkluderer neuroticisme og et andet træk. Dette giver anledning til at stille spørgsmålet, hvor langt typologisering skal drives, da der på et tidspunkt er en grænse for hvad der kan

administreres. Metoden skal afspejle balancen i anvendelighed men samtidig give et så virkelighedsnært billede af personlighed som muligt. I det følgende afsnit vil der blive lagt vægt på specialets metode, hvor der vil blive reflekteret over metodens anvendelighed.

5.6 Metodens anvendelighed

Diskussionen vedrørende metodens anvendelighed indledes med et eksempel, som danner udgangspunkt for metodeforståelse i nærværende speciale. Millioner af mennesker bruger hver dag Londons undergrund og lader sig guide af kortet, som på overskueligvis afbilder undergrundsnetværket. Kortet har en funktion, som er at formidle de rejsende, hvordan man lettest når sin ønskede destination. Dets design er effektivt, idet det er overskueligt så selv en turist, som aldrig har været i London, kan orientere sig.

Kortet over Londons undergrund afbilder dog ikke den objektive sandhed, hvis vurderingen af denne påstand indebærer at kortet sammenholdes med et faktisk geodætisk kort.

Derimod, hvis man ser på de informationer, som kortet giver i forhold til de beslutninger, den rejsende skal tage, er kortet fuldstændigt retvisende. En vigtig pointe ved dette argument er, at kortet vurderes ud fra det formål, det er lavet til, og ud fra dette har en sandhedsværdi (Baldursson, Pedersen & Kristensen, 2013, p. 17f).

Kortet over Londons undergrund er et effektivt middel til vejledning, på trods af, at det er en simplificeret afbildning af undergrundsbanerne. Denne tankegang kan overføres til specialets metode, idet der efterstræbes at blive anvendt simple redskaber, som på en overskuelig måde kan give et virkelighedsnært indblik i noget så komplekst som vores personlighed.

Ideen til nærværende speciale er i sig selv startet som et eksperiment, hvor der i første omgang var stor usikkerhed omkring hvorvidt en forsimpning (kombination af to faktorer) overhovedet ville kunne give en retvisende indsigt i personlighedens dynamik. På trods af dette har metoden vist sig at være brugbar, og dette har givet anledning til at rette opmærksomhed mod en nødvendig metodeudvidelse indenfor forskning og teoridannelse.

Ud over specialets to analyseniveauer, som illustrerer hvilke informationer opnås ved først blot at kombinere to træk og næstefter inkludere de resterende træk, anskues

clusteranalyse som værende en mulig kandidat til et endnu mere detaljeret analyseniveau. Clusteranalysen er en fællesbetegnelse for en række statistiske metoder til at placere objekter i grupper eller klynger baseret på ligheder og forskelle mellem målinger af forskellige egenskaber ved objekterne. Grupperne består af objekter, som på en eller anden måde ligner hinanden mere end objekter, der tilhører andre grupper (mønstre). Clusteranalysen lægger op til en eksplorativ tilgang til undersøgelse af personlighedstyper, men spørgsmålet er, hvorvidt flere detaljer kan gøre anvendeligheden af metoden for kompliceret at administrere, således at det primære formål om at få indblik i dynamikken mellem personlighedstrækkene drukner i detaljerne.

5.7 Gruppeselektion?

Diskussionens sidste afsnit er dedikeret til refleksion over Nettles (2007) evolutionsbegreb. Personlighed anskues både at have en individuel funktion, men i og med at vi lever i en social verden, hvor sociale relationer er betydningsfulde for vores liv og overlevelse, kan der stilles spørgsmålstejn ved, hvorvidt personlighedstræk ligeledes er omfattet af gruppeselektion.

Selvom Nettle (2007) lader det være usagt i sine teoretiske udredninger af personlighedstræk, synes det utvetydigt, at de implicit er dannet på rationalet om, at evolution foregår via naturlig selektion på individniveau. Dette illustreres bl.a. i hans model om de fem personlighedstræks respektive trade-offs, der alle er centreret og begrundet i individets fitness. Naturlig selektion på individniveau indebærer, at evolutionen virker gennem udvælgelse af naturligt opståede variationer af individer, som inden for en given økologisk niche bliver bærere af egenskaber, der øger deres fitness (Karterud, Wilberg & Urnes, 2013, p. 49).

Nettle (2007) tager ikke eksplicit stilling til diskussionen om naturlig selektion vedrørende individniveau vs. gruppeniveau. Hans teori synes ikke at indbefatte det aspekt, at mennesket er udpræget socialt, på trods af at de omtalte personlighedstræk, i udtalt grad, omhandler netop adfærd i interaktion med andre mennesker.

Menneskets iøjnefaldende udprægede avancerede måde at kommunikere og samarbejde på, synes at gøre det relevant, at overveje om personlighedstræk som evolutionære adaptationer jf. Nettles (2007) teori om trade-offs i form af inklusiv fitness burde integrere muligheden for, at personlighedstrækkene i en eller anden forstand sidenhen er blevet et produkt af adaptationer i forbindelse med

gruppeselektion.

Et samarbejde i en gruppe reflekterer sjældent en lineær stigning, i hvad der opnås af fordele i forhold til antal medlemmer, men derimod snarere en synergieffekt, hvor resultatet er større end summen af delene. Det ville evolutionsmæssigt ej heller give meget mening at samarbejde, hvis ikke der opnås et resultat, som den enkelte ikke ville opnå alene.

Det kunne tænkes, at nogle af de ulemper Nettle (2007) beskriver, muligvis er en fordel på gruppeniveauet. Ydermere er der en teoretisk mulighed for, at personlighedstrækkene har udviklet sig på gruppeniveauet til at supplere hinanden og være skabende for den før omtalte synergieffekt. F.eks. giver det mening at tænke at en gruppe bestående af udpræget risikovillige individer, evolutionært set, ikke vil klare sig lige så godt sammenlignet med en gruppe, som ligeledes består af individer, der er mere risikofokuserede og af den grund mere opmærksomme på mulige farer. På den måde kan de risikoorienterede have en hæmmende effekt på risikovillige individer i situationer, hvor dette er nødvendigt. Da et godt samarbejde i gruppen, som nævnt, forudsætter varetagelse af forskellige roller, taler det for muligheden at variation i personlighedstræk til dels kan være et produkt af dette behov.

6 Konklusion

Indledningsvis stilles følgende spørgsmål for specialet: ”Hvilken rolle spiller personlighedstrækket *neuroticisme*, når den kombineres med de øvrige træk fra *The Big Five*?”

Problemformuleringen lægger op til metodeudvidelse i forbindelse med måling af personlighedstræk, idet der overordnet efterspørges indsigt i den dynamiske organisation af personligheden, hvilket opfattes at være en af de grundlæggende mangler ved femfaktormodellen.

I afhandlingen demonstreres, hvorledes diskriminantanalyse kan være et redskab til at opnå indsigt i dynamikken personlighedstræk imellem og på dette grundlag være et redskab til at identificere prototyper.

Analysen danner grundlag for fire personlighedsprofiler, som hver især anskueliggør *neuroticismens* rolle i kombination med de resterende træk. Analysen er blevet foretaget på to niveauer, for at eksperimentere med hvilken slags information dette fører med sig. Det første analyseniveau bestående af kombinationen mellem to faktorer udvides til en helhedsanalyse, som indbefatter alle fem træk. Kombinationen af to faktorer giver en tilfredsstillende mængde information, idet det giver indblik i nogle grundlæggende karakteregenskaber ved en personlighed, men dette kan ikke sammenlignes med helhedsanalysen, som uden tvivl giver det mest detaljerede indblik i dynamikken personlighedstræk imellem. Dog erfares der, at denne kræver mere af brugeren, idet tolkningen af resultater er mere krævende, da der på en gang skal tages hensyn til interaktionen *alle* fem træk imellem. I og med at træk betragtes i sammen spil, observeres der, at nogle træk har en tendens til at forstærke, dæmpe eller modificere hinanden.

På grundlaget af analysen kan det konkluderes, at der ikke er lighedstegn mellem en høj score på *neuroticisme* og psykiske dysfunktioner, som den eksisterende litteratur ellers lægger op til. Den unikke trækkonstellation anskues afgørende for, hvordan *neuroticisme* kommer til udtryk i den enkelte personlighed.

I og med at der i afhandlingen argumenteres for typologi, er det væsentligt at understrege, at nærværende speciale ikke lægger op til et opgør med dimensionalitet. Derimod lægger det overordnet op til et opgør med den endimensionelle tankegang, hvor

personlighed anskueliggøres ud fra enkelte træk. Der lægges op til anvendelse af typologi, som et komplementært redskab til den nøgne faktoranalyse.

Desuden påpeges det at have konsekvenser at betragte de såkaldte ”trade-offs” i forbindelse med hvert personlighedstræk ud fra en teori, der bygger på naturlig udvælgelse på individplan. Visse facetter ved enkelte træk, som umiddelbart ikke giver mening på individniveau, kan give mening hvis personlighedstræk tænkes at gavne gruppesammenhænge, hvorfor gruppeselektion synes overvejelsesværdigt.

Afslutningsvist lægger specialets problemfelt op til, at den unikke personlighedskonstellation er væsentlig at tage i betragtning indenfor det kliniske felt, idet personlighedens dynamiske organisation anskues at have betydning for hvordan psykiske dysfunktioner kommer til udtryk hos det enkelte individ.

7 Ekskursion

7.1 Ekstrovert-neurotisk

Figur 1:

				E3_1 Jeg er festens midtpunkt					
				Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	Total
ExtrotNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	Extro høj Neurotisk høj	Extro høj Neurotisk høj	og Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	5	7	5	1	1	19
				26,3%	36,8%	26,3%	5,3%	5,3%	100,0%
	Extro høj og Neurotisk lav	Extro høj og Neurotisk lav	Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	1	12	25	18	4	60
				1,7%	20,0%	41,7%	30,0%	6,7%	100,0%
Total			Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	6	19	30	19	5	79
			Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	7,6%	24,1%	38,0%	24,1%	6,3%	100,0%

Figur 2:

				N3_1 Jeg føler mig ofte nede i kulkælderen				
				Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	Total
ExtrotNeuro med Neurotisk eller lav	Extro høj Neurotisk høj	Extro høj Neurotisk høj	og Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	3	12	3	1	19
				15,8%	63,2%	15,8%	5,3%	100,0%
	Extro høj og Neurotisk lav	Extro høj og Neurotisk lav	Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	0	0	15	45	60
				0,0%	0,0%	25,0%	75,0%	100,0%
Total			Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	3	12	18	46	79
			Count % within ExtrotNeuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	3,8%	15,2%	22,8%	58,2%	100,0%

Figur 3:

			N10r_1 Jeg mister sjældent fatningen					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ExtrotNeuro Extro høj med Neuro Neurotisk høj høj eller lav	Extro og Neuro Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count	0	4	6	7	2	19
			0,0%	21,1%	31,6%	36,8%	10,5%	100,0%
	Extro og Neuro Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count	24	29	5	1	1	60
			40,0%	48,3%	8,3%	1,7%	1,7%	100,0%
Total	Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count	24	33	11	8	3	79
			30,4%	41,8%	13,9%	10,1%	3,8%	100,0%

Figur 4:

			N9_1 Jeg frygter det værste					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ExtrotNeuro Extro høj med Neuro Neurotisk høj høj eller lav	Extro og Neuro Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count	3	8	5	3	0	19
			15,8%	42,1%	26,3%	15,8%	0,0%	100,0%
	Extro og Neuro Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count	0	1	10	25	23	60
			1,6%	1,7%	16,7%	41,7%	38,3%	100,0%
Total	Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count	3	9	15	28	23	79
			3,8%	11,4%	19,0%	35,4%	29,1%	100,0%

Figur 5:

			N5_1 Jeg går nemt i panik					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ExtrotNeuro Extro høj Neurotisk eller lav	Extro og med Neuro høj høj Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	1 5,3%	3 15,8%	8 42,1%	5 26,3%	2 10,5%	19 100,0%
	Extro høj og Neuro lav	Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	0 0,0%	0 0,0%	2 3,3%	24 40,0%	34 56,7%	60 100,0%
Total		Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	1 1,3%	3 3,8%	10 12,7%	29 36,7%	36 45,6%	79 100,0%

Figur 6:

			N4_1 Jeg har ofte humørsvingninger					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ExtrotNeuro Extro høj Neurotisk eller lav	Extro og med Neuro høj høj Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	3 15,8%	8 42,1%	5 26,3%	3 15,8%	0 0,0%	19 100,0%
	Extro høj og Neuro lav	Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	0 0,0%	1 1,7%	3 5,0%	31 51,7%	25 41,7%	60 100,0%
Total		Count % within Extrot- Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	3 3,8%	9 11,4%	8 10,1%	34 43,0%	25 31,6%	79 100,0%

Figur 7:

		N1_1 Jeg føler mig ofte nedtrykt				Total	
		Enig	Både og	Uenig	Meget uenig		
ExtrotNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	Extro og Neurotisk høj eller lav	Count	3	12	3	1	19
	% within ExtrotNeuro	Extro høj med Neurotisk høj eller lav	15,8%	63,2%	15,8%	5,3%	100,0%
	Extro og Neurotisk høj eller lav	Count	0	2	12	46	60
	% within ExtrotNeuro	Extro høj med Neurotisk høj eller lav	0,0%	3,3%	20,0%	76,7%	100,0%
Total	Count	3	14	15	47	79	
	% within ExtrotNeuro	Extro høj med Neurotisk høj eller lav	3,8%	17,7%	19,0%	59,5%	100,0%

Figur 8:

		O8_1 Jeg nyder fantasifulde dagdrømme					Total	
		Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig		
ExtrotNeuro Extro Neurotisk eller lav	Extro og Neurotisk høj eller lav	Count	9	6	1	2	1	19
	% within ExtrotNeuro	Extro høj med Neurotisk høj eller lav	47,4%	31,6%	5,3%	10,5%	5,2%	100,0%
	Extro og Neurotisk høj eller lav	Count	10	20	21	3	4	60
	% within ExtrotNeuro	Extro høj med Neurotisk høj eller lav	16,7%	33,3%	38,3%	5,0%	6,7%	100,0%
Total	Count	19	26	22	5	5	79	
	% within ExtrotNeuro	Extro høj med Neurotisk høj eller lav	24,1%	32,9%	27,8%	6,3%	6,3%	100,0%

Figur 9:

			A9r_1 Jeg bærer nag					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ExtrotNeuro	Extro og Neuro	Count	4	2	9	2	2	19
Extro høj eller lav	med Neuro høj høj	% within Extrot-Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	21,1%	10,5%	47,4%	10,5%	10,5%	100,0%
	Extro høj og lav	Count	0	4	19	21	16	60
	med Neurotisk høj eller lav	% within Extrot-Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	0,0%	6,7%	31,7%	35,0%	26,7%	100,0%
Total		Count	4	6	28	23	18	79
		% within Extrot-Neuro Extro høj med Neurotisk høj eller lav	5,1%	7,6%	35,4%	29,1%	22,8%	100,0%

7.2 Samvittighedsfuld-neurotisk

Figur 10:

			N3_1 Jeg føler mig ofte nede i kulkældereren					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ConscientNeuro	Conscient	Count	1	4	10	4	0	19
Conscient høj med og Neurotisk høj eller lav	høj	% within ConscientNeuro	5,3%	21,1%	52,6%	21,1%	0,0%	100,0%
	høj og Neuro lav	Count	0	0	0	15	45	60
	høj og Neuro lav	% within ConscientNeuro	0,0%	0,0%	0,0%	25,0%	75,0%	100,0%
Total		Count	1	4	10	19	45	79
		% within ConscientNeuro	1,3%	5,1%	12,7%	24,1%	57,0%	100,0%

Figur 11:

			N6r_1 Jeg er afslappet det meste af tiden				Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	
ConscientNeuro	Conscient	Count	0	7	7	5	19
Conscient høj med og Neurotisk høj eller lav	høj	% within ConscientNeuro	0,0%	36,8%	36,8%	26,3%	100,0%
	høj og Neuro lav	Count	15	41	3	1	60
	høj og Neuro lav	% within ConscientNeuro	25,0%	68,3%	5,0%	1,7%	100,0%
Total		Count	15	48	10	6	79
		% within ConscientNeuro	19,0%	60,8%	12,7%	7,6%	100,0%

Figur 12:

			N5r_1 Jeg er meget tilfreds med mig selv					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ConscientNeuro Conscient høj med og Neuro Neurotisk høj eller høj lav	Conscient Count		1	6	5	6	1	19
	% within Conscient-Neuro Conscient høj med Neurotisk høj eller lav		5,3%	31,6%	26,3%	31,6%	5,3%	100,0%
Conscient høj og Neuro lav	Conscient Count		14	37	8	1	0	60
	% within Conscient-Neuro Conscient høj med Neurotisk høj eller lav		23,3%	61,7%	13,3%	1,7%	0,0%	100,0%
Total	Count		15	43	13	7	1	79
	% within Conscient-Neuro Conscient høj med Neurotisk høj eller lav		19,0%	54,4%	16,5%	8,9%	1,3%	100,0%

Figur 13:

			N8_1 Jeg bliver let stresset					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ConscientNeuro Conscient høj med og Neuro Neurotisk høj eller høj lav	Conscient Count		9	5	4	1	0	19
	% within Conscient-Neuro Conscient høj med Neurotisk høj eller lav		47,4%	26,3%	21,1%	5,3%	0,0%	100,0%
Conscient høj og Neuro lav	Conscient Count		1	2	7	32	18	60
	% within Conscient-Neuro Conscient høj med Neurotisk høj eller lav		1,7%	3,3%	11,7%	53,3%	30,0%	100,0%
Total	Count		10	7	11	33	18	79
	% within Conscient-Neuro Conscient høj med Neurotisk høj eller lav		12,7%	8,9%	13,9%	41,8%	22,8%	100,0%

Figur 14:

			N9_1 Jeg frygter det værste					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
ConscientNeuro	Conscient	Count	4	8	3	4	0	19
Conscient høj med og Neuro	% within Consci-	entNeuro Conscient	21,1%	42,1%	15,8%	21,1%	0,0%	100,0%
Neurotisk høj eller høj lav	høj med Neurotisk høj eller lav							
	Conscient	Count	0	1	10	25	23	60
høj og Neuro lav	% within Consci-	entNeuro Conscient	1,6%	1,7%	16,7%	41,7%	38,3%	100,0%
	høj med Neurotisk høj eller lav							
Total		Count	4	9	13	29	23	79
	% within Consci-	entNeuro Conscient	5,1%	11,4%	16,5%	36,7%	29,1%	100,0%
	høj med Neurotisk høj eller lav							

7.3 Åben-neurotisk analyse

Figur 15:

		N6r_1 Jeg er afslappet det meste af tiden				Total
		Meget enig	Enig	Både og	Uenig	
OpenNeuro høj eller lav	Open Neuro høj	2	8	12	6	28
	Open Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	7,1%	28,6%	42,9%	21,4%	100,0%
Open Neuro lav	Open Neuro høj	15	24	2	1	42
	Open Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	35,7%	57,1%	4,8%	2,4%	100,0%
Total	Count	17	32	14	7	70
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav	24,3%	45,7%	20,0%	10,0%	100,0%

Figur 16:

		N5r_1 Jeg er meget tilfreds med mig selv				Total
		Meget enig	Enig	Både og	Uenig	
OpenNeuro høj eller lav	Open Neuro høj	1	5	10	12	28
	Open Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	3,6%	17,9%	35,7%	42,9%	100,0%
Open Neuro lav	Open Neuro høj	8	28	5	1	42
	Open Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	19,0%	66,7%	11,9%	2,4%	100,0%
Total	Count	9	33	15	13	70
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav	12,9%	47,1%	21,4%	18,6%	100,0%

Figur 17:

				N8_1 Jeg bliver let stresset				
				Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig
OpenNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	Open og Neuro høj	Count	8	7	12	1	0	28
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav		28,6%	25,0%	42,9%	3,6%	0,0%	100,0%
	Open og Neuro lav	Count	0	1	9	16	16	42
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav		0,0%	2,4%	21,4%	38,1%	38,1%	100,0%
Total		Count	8	8	21	17	16	70
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav		11,4%	11,4%	30,0%	24,3%	22,9%	100,0%

Figur 18:

				N3r_1 Jeg bliver sjældent irriteret				
				Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig
OpenNeuro Open høj eller lav	Open og Neuro høj	Count	0	1	6	13	8	28
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav		0,0%	3,6%	21,4%	46,4%	28,6%	100,0%
	Open og Neuro lav	Count	5	24	9	3	1	42
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav		11,9%	57,1%	21,4%	7,1%	2,4%	100,0%
Total		Count	5	25	15	16	9	70
	% within OpenNeuro Open høj med Neurotisk høj eller lav		7,1%	35,7%	21,4%	22,9%	12,9%	100,0%

Figur 19:

			N9_1 Jeg frygter det værste					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
OpenNeuro	Open og	Count	4	10	8	6	0	28
høj med Neuro	høj høj	% within Open-Neuro	14,3%	35,7%	28,6%	21,4%	0,0%	100,0%
høj eller lav	høj eller lav	høj eller lav						
	Open høj og lav	Count	0	0	6	16	18	42
	og Neuro	% within Open-Neuro	0,0%	0,0%	14,3%	38,1%	42,9%	100,0%
	høj eller lav	høj eller lav						
Total		Count	4	10	14	22	18	70
		% within Open-Neuro	5,7%	14,3%	20,0%	31,4%	25,7%	100,0%
		høj eller lav						

Figur 20:

			A3r_1 Jeg mistænker andre for at have skjulte hensigter					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
OpenNeuro	Open Open og	Count	4	2	9	8	5	28
høj med Neuro	høj Neuro	% within OpenNeuro	14,3%	7,1%	32,1%	28,6%	17,9%	100,0%
høj eller lav	høj eller lav	høj eller lav						
	Open høj og lav	Count	1	1	2	21	16	42
	og Neuro	% within OpenNeuro	2,4%	2,4%	4,8%	50,0%	40,4%	100,0%
	høj eller lav	høj eller lav						
Total		Count	5	3	11	29	21	70
		% within OpenNeuro	7,1%	4,3%	15,7%	41,4%	30,0%	100,0%
		høj eller lav						

Figur 21:

		A2_1 Jeg tror på, at andre har gode intentioner				Total	
		Meget enig	Enig	Både og	Uenig		
OpenNeuro høj eller lav	Open Neuro høj eller lav	Count	5	10	10	3	28
		% within OpenNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	17,9%	35,7%	35,7%	10,7%	100,0%
	Open høj og lav	Count	8	30	4	0	42
		% within OpenNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	19,0%	71,4%	9,5%	0,0%	100,0%
Total		Count	13	40	14	3	70
		% within OpenNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	18,6%	57,1%	20,0%	4,3%	100,0%

Figur 22:

		C6r_1 Jeg laver rod i tingene					Total	
		Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig		
OpenNeuro høj eller lav	Open Neuro høj eller lav	Count	3	3	12	6	2	28
		% within OpenNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	10,7%	17,9%	42,9%	21,4%	7,1%	100,0%
	Open høj og lav	Count	0	5	3	11	21	42
		% within OpenNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	0,0%	11,9%	7,1%	26,2%	50,0%	100,0%
Total		Count	3	8	15	17	23	70
		% within OpenNeuro høj med Neurotisk høj eller lav	4,3%	11,4%	21,4%	24,3%	32,9%	100,0%

Figur 23:

			E6r_1 Jeg undgår kontakt med andre					Total
			Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
OpenNeuro Open høj Neurotisk eller lav	Open og med Neuro høj høj høj	Count % within Open- Neuro Open høj med Neurotisk høj eller lav	1 3,6%	4 14,3%	7 25,0%	10 35,7%	6 21,4%	28 100,0%
	Open høj og Neuro lav	Count % within Open- Neuro Open høj med Neurotisk høj eller lav	0 0,0%	0 0,0%	2 4,8%	13 31,0%	27 64,3%	42 100,0%
Total		Count % within Open- Neuro Open høj med Neurotisk høj eller lav	1 1,4%	4 5,7%	9 12,9%	23 32,9%	33 47,1%	70 100,0%

7.4 Venlig-neurotisk

Figur 24:

		N6r_1 Jeg er afslappet det meste af tiden				Total
		Meget enig	Enig	Både og	Uenig	
AgreeNeuro Agreeable Agree og Count høj med Neurotisk høj Neuro høj % within AgreeNeuro eller lav Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav		1	8	9	5	23
		4,3%	34,8%	39,1%	21,7%	100,0%
Agree høj Count og Neuro % within AgreeNeuro lav Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav		14	27	3	0	44
		31,8%	61,4%	6,8%	0,0%	100,0%
Total	Count	15	35	12	5	67
	% within AgreeNeuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	22,4%	52,2%	17,9%	7,5%	100,0%

Figur 25:

		N3r_1 Jeg bliver sjældent irriteret					Total
		Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
AgreeNeuro Agree og Neu- Count Agreeable høj ro høj % within Agree- med Neurotisk Neuro Agreeable høj eller lav høj med Neurotisk høj eller lav		0	0	8	12	3	23
		0,0%	0,0%	34,8%	52,2%	13,0%	100,0%
Agree høj og Count Neuro lav % within Agree- Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav		5	28	8	2	1	44
		11,4%	63,6%	18,2%	4,5%	2,3%	100,0%
Total	Count	5	28	16	14	4	67
	% within Agree-Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	7,5%	41,8%	23,9%	20,9%	6,0%	100,0%

Figur 26:

				N9_1 Jeg frygter det værste					Total	
				Meget enig	Enig	Både og	3,38	Uenig		Meget uenig
AgreeNeuroreeable Neurotisk eller lav	Ag- Agree høj med ro høj	Agree og Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	Count % within Agree-Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	4 17,4%	8 34,8%	7 30,4%	0 0,0%	4 17,4%	0 0,0%	23 100,0%
	Agree høj lav	Agree og Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	Count % within Agree-Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	0 0,0%	1 2,3%	5 11,4%	1 2,3%	16 36,4%	21 47,7%	44 100,0%
Total			Count % within Agree-Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	4 6,0%	9 13,4%	12 17,9%	1 1,5%	20 29,9%	21 31,3%	67 100,0%

Figur 27:

				N5r_1 Jeg er meget tilfreds med mig selv					Total
				Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig	
AgreeNeuroreeable Neurotisk lav	Ag- Agree høj eller lav	Agree og Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	Count % within AgreeNeuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	1 4,3%	3 13,0%	7 30,4%	11 47,8%	1 4,3%	23 100,0%
	Agree høj lav	Agree og Neuro høj med Neurotisk høj eller lav	Count % within AgreeNeuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	6 13,6%	29 65,9%	8 18,2%	1 2,3%	0 0,0%	44 100,0%
Total			Count % within AgreeNeuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav	7 10,4%	32 47,8%	15 22,4%	12 17,9%	1 1,5%	67 100,0%

Figur 28:

				N1r_1 Jeg er sjældent nedtrykt				
				Meget enig	Enig	Både og	Uenig	Meget uenig
AgreeNeuro reeable høj Neurotisk eller lav	Ag- Agree høj med og Neu- høj ro høj høj med Neurotisk høj eller lav	Count	0	4	6	10	3	23
	% within Agree- Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav		0,0%	17,4%	26,1%	43,5%	13,0%	100,0%
	Agree høj og Neuro lav	Count	16	24	3	0	1	44
	% within Agree- Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav		36,4%	54,5%	6,8%	0,0%	2,3%	100,0%
Total		Count	16	28	9	10	4	67
	% within Agree- Neuro Agreeable høj med Neurotisk høj eller lav		23,9%	41,8%	13,4%	14,9%	6,0%	100,0%

8 Perspektivering

Nærværende speciale har i høj grad argumenteret for, at typologisering af personlighedstræk gavner forståelsen af personlighed i den forstand at det i højere grad giver mulighed for at betragte dynamikken personlighedstræk imellem, og på dette grundlag giver et mere virkelighedsnært indtryk af personlighed.

Hvis dette perspektiv skal følges, i forbindelse med psykologisk dysfunktion, har personlighedsstrukturen betydning for hvordan psykiske lidelser kommer til udtryk hos den enkelte afhængigt af trækkenes unikke konstellation.

Denne viden synes ikke at præge de nuværende diagnosemanualer, selvom flere nyere undersøgelser påpeger at en nøgle til at forstå psykopatologi kræver en forståelse af personlighedens struktur (Widiger & Trull, 2007; Shea, Widiger & Klein, 1992).

Den jævnligt forekommende komorbiditet i forbindelse med diagnosticering synes at underminere hypotesen om, at syndromerne repræsenterer adskilte ætiologier, hvilket er manualernes intention. Derved opstår der vanskeligheder ved diagnosticering og derfor henvisning til en specifik behandling.

Studiet af Lynam og Widiger (2001) indikerer, at personlighedsforstyrrelsernes diagnostiske sameksistens muligvis kan forklares, hvis personlighedsforstyrrelser (som de fremstilles i DSM-VI) forstås, som maladaptive variationer af personlighedsstrukturen. Diagnosticering af personlighedsforstyrrelser kan derfor ikke sammenlignes med diagnosticering af en somatisk sygdom, som f.eks. tuberkulose hvor diagnosticeringen sker på grundlag af nødvendige og tilstrækkelige kriterier.

Prototype-tankegangen anskues, som en mulig kandidat til løsninger på nogle af de udfordringer som diagnosticering af personlighedsforstyrrelser står over for i dag. *”En prototypekategori defineres ved et sæt af kendetegn eller kriterier, som konkrete objekter kan have i større eller mindre grad. Konkrete objekter kan derfor have større eller mindre lighed med prototypen.”* (Karterud, Wilberg & Urnes, 2013, p. 199)

Et tilfældigt eksempel på en prototype kan f.eks. være en odenseaner, som der ikke findes nogle nødvendige og tilstrækkelige kategorier for. Der er dog delte meninger, om hvad det vil sige at være odenseaner. Nogle vil mene, at man skal være født og opvokset i Odense. Hvad med de mennesker, som har boet i Odense det meste i deres liv, men ikke er født i Odense?

Hvad så hvis der i stedet tages udgangspunkt i sproget, og en ægte odenseaner ansues at være en, som taler odenseansk? I denne forbindelse opstår et andet spørgsmål. Hvad så med de mennesker, som er født i Odense, bor i Odense, men taler rigsdansk? Dette er et eksempel på de vanskeligheder, som kan dukke op i forbindelse med kategorisering, som i sig selv kræver nødvendige og tilstrækkelige kriterier.

På trods af udfodringerne er odeanser alligevel en nyttig kategori i daglig tale. Når vi taler med andre mennesker, ved vi i store og hele hvad vi taler om, idet der nogenlunde er enighed om hvad det vil sige at være en typisk odenseaner (prototype). Dette repræsenterer af den grund ikke en absolut kategori, altså noget man enten er eller ikke er (Karterud, Wilberg & Øyvind, 2013, p. 200).

Det forekommer os naturligt at tolke verden på en måde, hvor vi sammenligner et enkeltstående objekt med de prototypeforestillinger vi selv har.

Når der i stedet tænkes på personlighedsforstyrrelse ud fra en prototypeforståelse, opstår lignende problematikker. F.eks. personlighedsforstyrrelsen borderline, eksisterer i virkeligheden på samme måde, som en odenseaner eksisterer i virkeligheden. Dvs. borderline kan ikke sammenlignes med en sygdom, som f.eks. turbekulose i den medicinske forstand. I stedet sker sammenligningen med en prototype, som konkrete personer kan ligne i større eller mindre grad. Dvs. at virkelige personer kan have større eller mindre lighed med et teoretisk begreb. Der er ikke nogle krav om, at det antal måder hvorpå man kan have lighed med begrebet er lille eller, at en af måderne skal være vigtigere eller forekomme hyppigere end andre (ibid.).

Dimensionalitet er som prototypekategori et tilsvarende problem for den klassiske sygdomsmodel. Det giver nemlig ingen mening at sige, at man kun har lidt turbekulose. Enten har man, ellers har man ikke turbekulose da en person skal være smittet med tuberkelbacillen for at få diagnosen. I forbindelse med personlighedsforstyrrelser er det normen, at man har noget af prototypen og at de fleste har lidt, og de færreste har meget (ibid.).

Dette synes at lægge op til en dialog, hvor psykiatrien og psykologien kan få gavn af at dele viden og erfaringer fagfelter imellem og på den måde skabe et grundlag for vidensgenerering omkring psykiske dysfunktioner.

Referenceliste

Asendorpf, J.B. and Wilpers, S. (1998). Personality effects on social relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74: 1531-44

Baldursson, E. B., Pedersen, B. T., and Kristensen, M. B. (2013). *Realistisk Metode i Psykologien* (1 ed.). Aalborg Ø: Aalborg Universitetsforlag

Barrick, M. R. and Mount, M. K. (1991). The Big 5 personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personal Psychology*, 44: 1-26

Barrick, M. R. and Mount, M. K. (1993). Autonomy as a moderator of the relationships between The Big 5 personality dimensions and job performance. *Journal of Applied Psychology*, 78: 111-18

Barrick, M. R., Mount, M. K., and Strauss, J. P. (1993). Conscientiousness and performance of sales representatives: Test of mediating effects of goal setting. *Journal of Applied Psychology*, 78: 715-22

Baron-Cohen, S., Leslie, A., and Frith, U. (1985). Does the autistic child have a theory of mind? *Cognition*, 21: 37-46.

Bolger, N. and Achilling E. A. (1991). Personality and the problems of everyday life: the role of neuroticism in exposure and reactivity to daily stressors. *Journal of Personality*, 59: 335-86

Briggs, S. R. & Cheek, J. M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, 54: 106-148

Claridge, G. and Davis, C. (2001). What's the use of Neuroticism? *Personality and Individual Differences*, 31:383-400

Cosmides, L. & Tooby, J. (2005). Conceptual Foundations of Evolutionary Psychology. In D. M. Buss (Ed) *The Handbook of Evolutionary Psychology* (pp.5-67). Hoboken, NJ: Wiley

Costa, P.T. and McCrae, R.R. (1980). Influence of extroversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38: 668-78

Costa, P.T., McCrae, R.R. and Holland, J. L. (1984). Personality and vocational interests in an adult sample. *Journal of Applied Psychology*, 69: 390-400

Depue, R. A. and Collins, P.F. (1999). Neurobiology of the structure of personality: Dopamine, facilitation of incentive motivation, and extraversion. *Behavioral and Brain Sciences*, 22: 491-520.

Diener, E. and Emmons, R. A. (1985). The independence of positive and negative affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 :1031-8

Diener, E. and Scollon, C. N. (2002). Our desired future for personality psychology. *Journal of Research in Personality*, 36: 629-637

DeYoung, C. G., Peterson, J. B. and Higgins, D. M. (2005). Sources of Openness/Intellect: Cognitive and neuropsychological correlates of the fifth factor of personality. *Journal of Personality*, 73: 825-58.

Giere, R., N. (2006). *Scientific Perspectivism* (1 ed.). Chicago: University of Chicago Press.

Goldberg, L. R., Johnson, J. A., Herbert, W. E., Hogan, R., Ashton, M. C., Cloninger, C. R., Gough, H.G. (2006). The international personality item pool and the future public-domain personality measures. *Journal of Research in Personality*. 40: 84-96

Gross, J.J., Sutton, S. K., and Ketelaar, T. (1998). Relations between affect and personality: Support for the affect-level and affective-reactivity views. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24: 279-88

Harpur, T. J., Hart, S. D., and Hare, R. D. (1994). Personality of the psychopath. In P.T. Costa and T. A. Widiger (eds.), *Personality Disorders and the Five-Factor Model of Personality*, (Washington, DC: American Psychological Association), 149-74.

Jensen, K. et al. (2006). What's in it for me? Self-regard precludes altruism and spite in chimpanzees. *Proceedings of the Royal Society, B* 273: 1013-21

John, O. P. & Srivastava, S. (1999). The Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives. In L. Pervin and O.P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2. Ed.) (1. Ed., pp. 102-138) New York: Guilford

Jung, C.G. (1928). Psychological types. In C. L. Cooper and P.A. Lawrence (Eds.), *Personality* (1. Ed., pp. 28-40).

Karterud, S., Wilberg, T. & Urnes, Ø. (2013). *Personlighedspsykiatri* (1 ed.). København: Akademisk Forlag

King, L.A., Walker, L. M. and Broyles, S. J. (1996). Creativity and the five-factor model. *Journal of Research in Personality*, 30: 189-203

Klecka, W., R. (1980). *Discriminant Analysis* (1 ed.) California: SAGE Publications, Inc

Kraaykamp, G. and Eijck, K. van (2005). Personality, media preferences, and cultural participation. *Personality and Individual Differences*, 38: 1674-88

Larsen, R. J. and Ketelaar, T. (1989). Extraversion, neuroticism and susceptibility to positive and negative mood induction procedures. *Personality and Individual Differences*, 10: 1221-8

-
- Larsen, R. J. and Ketelaar, T. (1991). Personality and susceptibility to positive and negative affective states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61: 132 - 40
- Liddle, B. and Nettle, D. (2006). Higher-order theory of mind and social competence in school age children. *Journal of Cultural and Evolutionary Psychology*, 4: 231-46.
- Lynam, D. R. and Widiger, T. A. (2001). Using the Five-Factor Model to Represent the DSM-IV Personality Disorders: An Expert Consensus Approach. *Journal of Abnormal Psychology*, 3: 401-412
- McCrae, R. R. (1987). Creativity, divergent thinking and Openness to Experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52: 81-90.
- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (1996) Towards a New Generation of Personality Theories: Theoretical Contexts for Five-Factor Model. In J. S. Wiggins (Eds.), *The Five-factor Model of Personality: Theoretical Perspectives* (1. Ed., pp. 51-88). New York: The Guilford Press
- McKenzie, J., Taghavi-Khonsary, M., and Tindell, G. (2000). Neuroticism and academic achievement: the Furneux Factor as a measure of academic rigour. *Personality and Individual Differences*, 29: 3-11
- Moutafi, J., Furnham, A., and Paltiel, L. (2005). Can personality factors predict intelligence? *Personality and Individual Differences*, 38: 1021-33
- Meier, B. P. and Robinson, M. D. (2004). Does quick to blame mean quick to anger? The role of agreeableness in dissociating blame and anger. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 30: 856-67
- Nettle, D. (2005). An evolutionary approach to extraversion continuum. *Evolution and Human Behavior*, 26: 363-73

Nettle, D. (2006). The Evolution of Personality Variations in humans and Other Animals. *American Psychologist*, 61 (6), 622-631.

Nettle, D. (2007). *Personality : What Makes You the Way You Are*. Oxford University Press. Oxford.

Nettle, D. and Liddle, B. (2008). Agreeableness is related to social-cognitive, but not social-perceptual, theory of mind. *European Journal of Personality*, 22: 323-335

Nesse, R. M. (1991). What good is in feeling bad? The evolutionary utility of psychic pain. *The Sciences*, Nov/Dec: 30-7

Nesse, R. M. (2000). Is depression an adaption? *Archives of General Psychiatry*, 57: 14-20

Pittenger, D. J., (2004). The limitations of extracting typologies from trait measures of personality. *Personality and Individual Differences*, 37 : 779-787

Røvik, O. J. et al. (2007). Exploring the interplay between personality dimensions: A comparison of the typological and the dimensional approach in stress research. *Personality and Individual Differences*, 42: 1255-1266

Samuel, D.B. and Widiger, T.A. (2011). Conscientiousness and Obsessive-Compulsive Personality Disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 2: 161-174

Shea, M.T., Widiger, T. A. and Klein, M. H. (1992). Comorbidity of Personality Disorders and Depression: Implications for Treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 6 : 857-868

Silk, J. B. et al. (2005). Chimpanzees are indifferent to welfare of unrelated group members. *Nature*, 437: 1357-9

Slutske, W. S. et al. (2005). Personality and problem gambling: A prospective study of birth cohort of young adults. *Archives of General Psychiatry*, 62: 769-75

Stiller, J. and Dunbar, R. I. M. (2007), Perspective-taking and social network size in humans. *Social Networks*, 29: 93-104

Swendsen, J.D. et al. (2002). Are personality traits familial risk factors for substance use disorders? Results of a controlled family study. *American Journal of Psychiatry*, 159: 1760-6

Trull, T. J. and Widiger, T. A. (2007). Plate Tectonics in the Classification of Personality Disorder: Shifting to a Dimensional Model. *American Psychologist*, 62: 71-83

Völm, B. A. et al. (2006). Neuronal correlates of theory of mind and empathy: A functional magnetic resonance imaging study in a non-verbal task. *Neuroimage*, 29: 90-8

Watson, P. J. and Andrews, P.W. (2002). Towards a revised evolutionary analysis of depression: The social navigation hypothesis. *Journal of Affective Disorders*, 71:1-14

Watson, D. and Clark, L. A. (1988). Positive and negative affectivity and their relation to anxiety and depressive disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, 97: 346-53

Watson, D., Gamezm W., and Simms, L.J. (2005). Basic dimensions of temperament and their relation to anxiety and depression: A symptom-based perspective. *Journal of Research in Personality*, 39:46-66

Wimmer, H. and Perner, J. (1983). Beliefs about beliefs: Representation and constraining function of wrong beliefs in young children's understanding of deception. *Cognition*, 13: 103-28

Wilkowski, B. M., Robinson, M. D., and Meier, B. P. (2006). Agreeableness and prolonged spatial processing of prosocial and antisocial information. *Journal of Research in Personality*, 40: 1152-68